

วิชา ศาสนาทั่วไป (Religions)

๐๐๐ ๑๐๕

พระครูบรมชาตุกิจจาทร

ศาสนาทั่วไป (Religions) ๐๐๐ ๑๐๕

ความหมายของศาสนา

-ความหมายในภาษาไทย

คำว่า “ศาสนา” แปรมาจากคำว่า ศาสน์ ในภาษาบาลี, ศาสน์ ในภาษาสันสกฤต หมายถึง “คำสั่งสอน” คำสั่งสอนที่นับว่าเป็นศาสนานั้น เป็นประติษฐกรรมทางความคิดอันสูงสุดของคนเท่านั้น ของสัตว์ไม่มีคั้งนั้น ศาสนาจึงเป็นสมบัติของคนถ้าคนไม่มีศาสนาก็เท่ากับไม่มีสมบัติของคน

-ความหมายในภาษาอังกฤษ

คำว่า “ศาสนา” ในภาษาไทย ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “religion” คำอังกฤษคำนี้มีผู้สันนิษฐานว่า มาจากภาษาลาติน “religio” และคำนี้ในภาษาลาติน ก็สันนิษฐานอีกว่ามาจาก 2 คำ คือ “relegere” ซึ่งแปลว่า “การปฏิบัติต่อ หรือการเกี่ยวข้องกับความระมัดระวัง” อย่างหนึ่ง, จากคำว่า “religare” ซึ่งแปลว่า “ผูกพัน

นอกจากนี้ยังมีการให้ความหมายหรือคำจำกัดความตามเนื้อหาที่นักปราชญ์ทางศาสนาได้ให้ไว้ ซึ่งจะแตกต่างกันไป ดังนี้

1.ดร.โรเบิร์ต เออร์เนสต์ ฮุม เสนอไว้ 8 ข้อ

- 1.เน้นความหมายทางพุทธิปัญญา (Intellectual Emphasis)
- 2.เน้นความหมายทางศีลธรรม (Moral Emphasis)
- 3.เป็นความหมายทางสะท้อน (Emotional Emphasis)
- 4.เน้นความหมายทางการบูชา (Emphasis worship)

5.เน้นความหมายทางประโยชน์ส่วนตน (Emphasis on self-advantage)

6.เน้นความหมายทางสังคม (Social Emphasis)

7.เน้นความหมายเรื่องส่วนตนของแต่ละคน (Individual Emphasis)

8.เน้นความหมายทางกระบวนการแห่งอุดมคติอันสูงสุด

(Emphasis on the Supreme Idealizing process)

1. Max Miller เน้นพุทธิปัญญา (Intellect) กล่าวว่า ศาสนา คือ ความสามารถหรืออำนาจทางจิตซึ่งไม่ขึ้นแก่ความรู้สึกลทางประสาทสัมผัสหรือเหตุผล สามารถนำบุคคลให้เข้าถึงพระเจ้าภายใต้พระนามต่างๆ

2. Immanuel Kant เน้นศีลธรรม (Moral) กล่าวว่า ศาสนา คือ การยอมรับรู้ถึงหน้าที่ที่พึงปรารถนา ตามเทวโองการ

3. Allen Menses เน้นการบูชา (Worship) กล่าวว่า ศาสนา คือ การบูชาพลังที่สูงกว่า

4. Edward Scribner Ams เน้นสังคม (Society) กล่าวว่า ศาสนา คือ ความรู้สึกถึงคุณค่าทางสังคมอันสูงสุด

5. G.W. Stratton เน้นอุดมคติอันสูงส่ง (Supreme Ideal) กล่าวว่า ศาสนา คือ ความนิยมชมชอบถึงโลก

6. Adams Brown เน้นชีวิต (Life) กล่าวว่า ศาสนา หมายถึงชีวิตของบุคคลในส่วนที่สัมพันธ์กับท่านผู้เหนือนมนุษย์ธรรมดาของเขา

7. หลวงวิจิตรวาทการ เน้นองค์ประกอบของศาสนา กล่าวว่า คำสอนที่จัดเป็นศาสนานั้นต้องเป็นเรื่องที่ถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ มีคำสอนทางจรรยา มีศาสดา มีคณะบุคคลที่รักษาความศักดิ์สิทธิ์และคำสอนไว้ เช่น พระหรือนักบวช และมีการกวดขันเรื่องความจงรักภักดี

8. ศ. เสถียร พันธรังสี เน้นลักษณะของศาสนา กล่าวว่า ลักษณะที่เรียกว่าศาสนาได้ มีหลักดังนี้คือ ต้องเป็นเรื่องความเชื่อถือได้ โดยมีความศักดิ์สิทธิ์ มีคำสอนทางธรรมจรรยา มีศาสดา และมีผู้สืบต่อกำสอนที่เรียกว่าพระหรือนักบวช

9. อาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ เน้นลักษณะคำสอน กล่าวว่า คำสอนที่นับว่าเป็นศาสนานั้นว่าด้วยเรื่องต่าง ๆ คือ ความเชื่อในอำนาจที่มองเห็นไม่ได้ด้วยตาบางอย่าง เช่น อำนาจของกรรม หรือ อำนาจของพระเจ้า มีหลักศีลธรรม มีคำสอนว่าด้วยจุดมุ่งหมายสูงสุดแห่งชีวิต และมีพิธีกรรม

10. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของศาสนาไว้ว่า ศาสนา คือ ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลักแสดงกำเนิดและสิ้นสุดของโลก เป็นต้น อันเป็นไปในง่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง แสดงลักษณะเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในง่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อถืออื่นๆ

ศาสนาคืออะไร

1. คำสั่ง(บังคับให้ทำ)
2. คำสอน (แนะนำชักชวนให้ทำ)
3. คำสั่งสอน
4. ความเชื่อในอำนาจที่มองไม่เห็นด้วยตาบางอย่าง
5. หลักศีลธรรม
6. จุดหมายสูงสุดแห่งชีวิต
7. พิธีกรรมทางศาสนา

เหตุให้เกิดศาสนาในโลก

มนุษย์ในสมัยดึกดำบรรพ์ได้ประสบกับปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ
ซึ่งมีทั้งความน่ากลัว แปลกประหลาด และมหัศจรรย์สำหรับตัวมนุษย์
เช่น ความมืด ความสว่าง พายุพัด ไฟแลบ ไฟผ่า แผ่นดินไหว ไฟป่า
เป็นต้น และด้วยความที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์เหล่านั้น
มนุษย์จึงเกรงกลัวปรากฏธรรมชาติต่างๆ ที่เกิดขึ้น

ดังนั้น มนุษย์จึงแสวงหาสิ่งที่จะมากู้มครองป้องกันตนจากภัยอันตราย
ที่คิดว่าจะได้รับจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ รวมทั้งแสวงหาสิ่งซึ่งเชื่อ
ว่าสามารถกู้มครองให้ได้อยู่อย่างมีความสุข ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดวัฒนธรรม
ตลอดจนประเพณียอมรับนับถือพลังลึกลับทางธรรมชาติว่าเป็นสิ่งที่มี
อิทธิพลเหนือมนุษย์ และได้สร้างขนบธรรมเนียมที่คิดว่าเป็นสิ่งจำเป็น
และควรประพฤติต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ยอมรับนับถือ

จากความเชื่อของกลุ่มคน และขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้อง
กับความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ จึงค่อยๆ วิวัฒนาการเรื่อยมา
จนกระทั่งกลายเป็นลัทธิ และศาสนาต่างๆ นั่นเอง

เหตุให้เกิดศาสนาในโลกสรุปได้ดังนี้

1. เกิดจากความไม่รู้ (อวิชชา) ความไม่รู้ ได้แก่ ความไม่รู้เหตุรู้ผล
เริ่มแต่ความไม่รู้เหตุผลทางภูมิศาสตร์ ทางดาราศาสตร์ ไม่รู้ชีววิทยา
และไม่รู้จักธรรมชาติอื่นๆ ที่อยู่รอบตัวเรา เมื่อมีความไม่รู้เหตุผล
ก็เกิดความกลัวในพลังทางธรรมชาติ ต้องการความช่วยเหลือจาก
ธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งมีอำนาจเหนือตน
จึงมีการสร้างขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อบูชาเอาใจสิ่งศักดิ์สิทธิ์
เหล่านั้นเพื่อที่จะสามารถช่วยให้มนุษย์มีความอยู่รอดไม่มีภัยต่อๆ ไป

2. เกิดจากความกลัว มนุษย์จะอยู่ใน โลกได้ต้องมีหน้าที่ คือ การต่อสู้กับธรรมชาติ และสู้สัตว์ร้ายนานาชนิด และ โดยเฉพาะกับมนุษย์ด้วยกันเอง ยามใดที่เราสามารถเอาชนะธรรมชาติหรือคนได้ ความเกรงกลัว ธรรมชาติ สัตว์ร้าย หรือมนุษย์ย่อมไม่มี แต่ถ้าไม่สามารถต่อสู้ได้ มนุษย์จะเกิดความกลัวต่อสิ่งเหล่านั้น และในยามนั้นเอง ที่มนุษย์ต้องพากันกราบไหว้บูชา และแสดงความจงรักภักดี ทำพิธีสังเวทเช่นไหว้ต่อธรรมชาติดังกล่าว ด้วยความหวังหรืออ่อนวอนขอให้สำเร็จตามความปรารถนาอันเป็นผลตอบแทนขึ้นมาเป็นความสุข ความปลอดภัย และอยู่ได้ใน โลก

3. เกิดจากความจงรักภักดี ความจงรักภักดีเป็นศรัทธาครั้งแรกที่มนุษย์ทุกยุคทุกสมัยยอมเชื่อว่า เป็นกำลังก่อให้เกิดความสำเร็จได้ทุกเมื่อ ในกลุ่มศาสนาที่นับถือพระเจ้า (ศาสนายิว ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม) มุ่งเอาความภักดีต่อพระเจ้าเป็นหลักใหญ่ในศาสนา ในกลุ่มชาวอารยันมี ศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) มีคำสอนถึงภักติมรรค คือทางแห่งความภักดี อันจะยังบุคคลให้ถึงโมกษะ คือหลุดพ้นได้ แม้ในทางพระพุทธศาสนาก็ยอมรับว่าศรัทธา หรือความเชื่อ ความเลื่อมใสเท่านั้นที่จะพาข้าม โธมสงสาร ได้ เมื่อเป็นดังนี้แสดงว่ามนุษย์ยอมตนให้อยู่ใต้อำนาจของธรรมชาติเหนือตน

อันเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเองซึ่งเรียกว่าเทพเจ้า หรือพระเจ้า อย่างไรก็ตาม ผลที่เกิดตามมาคือมนุษย์ยอมให้เครื่องเช่น สังเวศน์แก่ธรรมชาติ นั้นๆ ด้วย ลักษณะนี้จึงเท่ากับมนุษย์เสียความเป็นใหญ่ในตน ยอมอยู่ใต้อำนาจของสิ่งที่ตนคิดว่ามีอำนาจเหนือตน

4. เกิดจากความอยากรู้เหตุผล (ปัญญา) ศรัทธาอันเกิดจากปัญญาคือ
มูลเหตุให้เกิดศาสนาอีกทางหนึ่ง แต่ศาสนาประเภทนี้มักเป็นฝ่าย
อเทวนิยม คือไม่สอนเรื่องเทพเจ้าสร้างโลก ไม่ถือเทพเจ้าเป็นศูนย์กลาง
แห่งศาสนา หากแต่ถือความรู้ประจักษ์จริงเป็น สำคัญ เช่น
พระพุทธศาสนา ความแน่นหนักของพระพุทธศาสนา คือ ญาณ
หรือปัญญาชั้นสูงสุดที่ทำให้รู้แจ้งประจักษ์ความจริง และ
หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง

5. เกิดจากอิทธิพลของคนสำคัญ ศาสนาหรือลัทธิที่เกิดจากความสำคัญ
ของบุคคลเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ทุกแห่งหน ที่มีเรื่องราว
หรือความสำคัญของบุคคลที่อยู่ ณ ที่นั้น ความสำคัญของบุคคล
ที่เป็นเหตุเริ่มต้นของศาสนา หรือลัทธิ โดยมากมักมีเหตุเริ่มต้น
โดยความบริสุทธิ์จากจิตใจของมนุษย์ ไม่มีใครบังคับ
ไม่มีใครวางหลัก อีกทั้งเมื่อใครนับถือความสำคัญของบุคคลผู้ใด
ก็จะพากันกราบไหว้ และเคารพบูชา

6. เกิดจากลัทธิการเมือง ลัทธิการเมืองอันเป็นมูลเหตุของศาสนา เป็นเรื่องสมัยใหม่ อันสืบเนื่องจากการที่ลัทธิการเมืองเฟื่องฟูขึ้นมา และลัทธิการเมืองนั้นได้เข้าไปมีอิทธิพลต่อคน บางกลุ่ม เป็นต้นว่า กลุ่มคนยากจน ซึ่งคนเหล่านั้นก็ได้ละทิ้งศาสนาเดิมที่ตนเอง นับถืออยู่ แล้วหันมานับถือลัทธิการเมืองดังกล่าวเป็นศาสนา ประจำสังคม หรือชาตินิยมลัทธิการเมือง เป็นต้นว่า ลัทธินาซี ลัทธิฟาสซิสต์ และลัทธิคอมมิวนิสต์

ประเภทของศาสนา

ประเภทศาสนา มีวิธีการจัดแบ่งที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่ง ได้แก่

1. แบ่งประเภทตามความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้า

1.1 เทวนิยม (Theism) นับถือพระเจ้า เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์สร้างโลกและสรรพสิ่งต่างๆ แบ่งเป็น

ก . เอกเทวนิยม (Monotheism) นับถือพระเจ้าองค์เดียว ได้แก่ ศาสนาสิกข์ ศาสนาเต๋า ศาสนายูดาห์หรือยิว ศาสนาโซโรอัสเตอร์ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม

ข . พหุเทวนิยม (Polytheism) นับถือพระเจ้าหลายองค์ และอาจผสมผสานกับการบูชาธรรมชาติ (Nature worship) ได้แก่ ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ศาสนาขงจื้อ ศาสนาชินโต

1.2 อเทวนิยม (Atheism) เป็นศาสนาที่ไม่มีการนับถือพระเจ้า คือ ไม่เชื่อ หรือไม่สอนให้เชื่อในเรื่องพระเจ้าสร้างโลกได้แก่ ศาสนาพุทธ และ เซนหรือนิกรนต์

2. แบ่งประเภทตามการที่มีผู้นับถืออยู่หรือไม่

2.1 ศาสนาที่ตายไปแล้ว (Dead Religions) หมายถึง ศาสนาที่มีผู้นับถือในอดีตกาล แต่ในปัจจุบันไม่มีผู้นับถือ มี 12 ศาสนา ได้แก่

1. ศาสนาของพวกกรีกโบราณ
2. ศาสนาของพวกตีวตันโบราณ
3. ศาสนาของพวกโรมันโบราณ

4. ศาสนาของพวกสแกนดิเนเวียน โบราณ

5. ศาสนาของพวกเปอร์ุ โบราณ

6. ศาสนาของพวกเม็กซิกัน โบราณ

7. ศาสนาของพวกอียิปต์ โบราณ

8. ศาสนาของพวกบาบิโลเนียน

9. ศาสนาของพวกฟินิเซียน

10. ศาสนามนีกี

11. ศาสนามิถรา

12. ศาสนาของพวกฮิตไท

2.2 ศาสนาที่ยังมีชีวิตอยู่ (Living Religions) หมายถึง ศาสนาที่ยังมีผู้นับถืออยู่ในปัจจุบัน มี 11 ศาสนา ได้แก่

1. ศาสนาคริสต์
2. ศาสนาอิสลาม
3. ศาสนาพุทธ
4. ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู
5. ศาสนาไซโรอัสเตอร์
6. ศาสนาเชน
7. ศาสนาสิกข์
8. ศาสนาเต๋า
9. ศาสนาขงจื้อ
10. ศาสนาชินโต
11. ศาสนายิว

3. แบ่งประเภทตามการมีผู้นับถือเฉพาะชาติหรือหลายชาติ

3.1 ศาสนาของชาติ (National Religions) ได้แก่ ศาสนาที่เกิดขึ้นในประเทศนั้น และมีผู้นับถือภายในประเทศนั้น หรือชนชาตินั้น ได้แก่

- 1 . ศาสนาชินโต มีผู้นับถือเฉพาะชนชาติญี่ปุ่น
2. ศาสนาขงจื้อ มีผู้นับถือเฉพาะชาวจีน
3. ศาสนาเต๋า มีผู้นับถือเฉพาะชาวจีน
4. ศาสนาศาสนาเซน มีผู้นับถือเฉพาะชาวอินเดีย

5. ศาสนาสิกข์ มีผู้นับถือเฉพาะชาวอินเดีย
6. ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีผู้นับถือเฉพาะชาวอินเดีย
7. ศาสนายิวหรือยูดา มีผู้นับถือเฉพาะชนชาติยิว
8. ศาสนาไซโร อัสเตอร์ เกิดในเปอร์เซียแต่ยังมีผู้นับถือประมาณ 1 แสนคนในอินเดีย

3.2 ศาสนาของโลก (Universal Religions) คือ ศาสนาสากล ได้แก่
ศาสนาที่เกิดในแห่งหนึ่ง แต่มีผู้นับถืออีกหลายแห่งในประเทศอื่น
ได้แก่

1. ศาสนาคริสต์
2. ศาสนาอิสลามหรือมหมัด
3. ศาสนาพุทธ

4. แบ่งตามชื่อศาสนา

4.1 ชื่อตามผู้ตั้งศาสนา ได้แก่ ศาสนาขงจื้อ ตั้งชื่อตามท่านขงจื้อ หรือศาสนาโซโรอัสเตอร์ ตั้งชื่อตามท่านศาสดา โซโรอัสเตอร์

4.2 ชื่อตามนามเกียรติยศของผู้ตั้งศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธ คำว่า พุทธะ แปลว่า ท่านผู้รู้ ทั้ง ๆ ที่นามแท้จริงของพระพุทธเจ้าคือ สิทธัตถะ โคตมะ หรือศาสนาเชน คำว่า เชน มาจากคำว่า ชินะ แปลว่าผู้ชนะ ทั้งที่ชื่อจริงของผู้ตั้งศาสนาคือ วรรุฆมานะ ศาสนา คริสต์ คำว่า คริสต์หรือ ไครสต์ (Christ) แปลว่าผู้ได้รับอภิเศก

4.3 ชื่อตามหลักคำสอนในศาสนา ได้แก่ ศาสนาเต๋า คำว่า " เต๋า " แปลว่า ทาง (The Way)หรือทิพยมรรคา (The Divine Way) ศาสนาชินโต คำว่า " ชินโต " แปลว่า ทางแห่งเทพทั้งหลาย (The Way of the Gods) ศาสนาอิสลาม คือศาสนาหมัดนั้นเอง แต่นิยมเรียกว่าอิสลาม คำว่า อิสลาม แปลว่า ขอมจำนน หรือขอมอ่อนน้อม (ต่อพระเป็นเจ้า) ศาสนาสีข แปลว่า ศาสนาของสาวก (The religion of “the Disciples”)

องค์ประกอบของศาสนา

การพิจารณาว่าสิ่งใดจัดเป็นศาสนาหรือไม่นั้น โดยปกติจะพิจารณาจากองค์ประกอบของศาสนา คือ ระบบความเชื่อถือ หรือหลักคำสอนใดก็ตามที่มีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ ก็นับได้ว่าเป็นศาสนา

๑. ศาสดา คือผู้ตั้งศาสนา หรือผู้สอนดั้งเดิม
๒. คัมภีร์ศาสนา คือ ข้อความที่ท่องจำกันไว้ได้แล้ว ได้จดจารึกไว้ เป็นลายลักษณ์อักษร หลักคำสอน หรือ หลักธรรม รวมอยู่ในข้อนี้
๓. นักบวช คือผู้สืบต่อศาสนา หรือผู้แทนเป็นทางการของศาสนานั้นๆ ซึ่งมีข้อกำหนดคุณสมบัติไว้ต่างๆ กันตามคติของแต่ละศาสนา
๔. วัด หรือ ศาสนสถาน คือที่ตั้งทางศาสนา หรือ ปุชนิยสถาน คือ สถานที่เคารพทางศาสนา
๕. เครื่องหมาย หรือสิ่งแทน , พิธีกรรม รวมทั้ง ปุชนิยวัตถุ คือสิ่งที่พึงเคารพบูชา

แต่ละศาสนาไม่จำเป็นต้องมีองค์ประกอบครบหมดทุกข้อ
แต่การมีองค์ประกอบน้อยเกินไป ทำให้นักการศาสนา
ไม่นิยมจัดว่าเป็นศาสนา แต่จัดเป็นเพียงลัทธิ หรือความเชื่อเท่านั้น

ความสำคัญของศาสนา

1. ศาสนาทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เพราะทุกศาสนาล้วน
มุ่งหวังให้ศาสนิกชนของตนเป็นคนดี
และเมื่อศาสนิกชนเป็นคนดีแล้วสังคมก็ย่อมจะปราศจากความเดือดร้อน
2. ศาสนาเป็นบ่อเกิดแห่งธรรมจรรยา และขนบธรรมเนียมประเพณี
ที่ดีงาม และหากบุคคลในสังคม

3. ศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพราะศาสนิกชนสามารถดำเนินวิถีชีวิตตามแบบอย่างของพระศาสดา หรือปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนา

4. ศาสนาจะช่วยให้มนุษย์ทราบว่าสิ่งใดดีชั่ว ถูกผิด ตามมาตรฐานของศาสนานั้น ๆ และทราบถึงผลแห่งการกระทำนั้น ๆ เช่น คำสอนเรื่องหลักกรรมในพระพุทธศาสนา ว่าทำดีได้ดี หรือทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น

5. ศาสนาเป็นแหล่งรวมศิลปวิทยาการ และถ่ายทอดวิทยาการ
เนื่องจากจะเป็นแหล่งความรู้ของศาสตร์แขนงต่างๆ และถ่ายทอด
ศาสตร์เหล่านั้นไปสู่มนุษย์ในสังคม ความรู้ทางการแพทย์ ศิลปกรรม
สถาปัตยกรรม การช่าง การดนตรี และหัตถกรรม เป็นต้น

6. ศาสนาเป็นเครื่องส่งเสริมความมั่นคงในการปกครองประเทศ เช่น
พระมหากษัตริย์ไทยทรงยึดมั่นและดำเนินนโยบายในการปกครอง
ประเทศด้วยหลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ

7. ศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ เมื่อปุถุชนเกิดความทุกข์ร้อนใจ กล่าวคือ
เมื่อคนเราเกิดความทุกข์กายและใจก็ย่อมจะหาทางออกให้กับปัญหา
ที่เกิดขึ้น และรูปแบบหนึ่งของการแก้ไขปัญหาคือ
การนำหลักธรรมทางศาสนาที่คนเคารพนับถือมาเป็นที่พึ่งทางใจ
และนำหลักธรรมมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา

คำสั่งสอนที่ได้ชื่อว่าศาสนา

1. เป็นคำสั่งสอนที่ประกอบด้วยความเชื่อถือ
2. เป็นคำสั่งสอนที่ว่าด้วยศีลธรรม จรรยา พร้อมทั้งผลของการปฏิบัติตาม
3. เป็นคำสั่งสอนที่มีผู้ตั้งหรือผู้เป็นศาสดา รู้ได้ด้วยประวัติศาสตร์
4. เป็นคำสั่งสอนที่มีผู้รับสืบทอดศาสนา หรือสาวก
5. เป็นคำสั่งสอนที่กวดขันในความจงรักภักดี นับถือศาสนานี้แล้วจะ
ไปนับถือศาสนาอื่นอีกไม่ได้

6. เป็นคำสั่งสอนที่กวดขันในความจงรักภักดี นับถือศาสนานี้แล้วจะ
ไปนับถือศาสนาอื่นอีกไม่ได้
7. เป็นคำสั่งสอนที่มีผู้นับถือ (ศาสนิก) มากพอสมควร

ศาสนาที่ตายไปแล้ว

ศาสนาที่ตายไปแล้ว หมายถึง ศาสนาที่ไม่มีผู้นับถือ คงเหลืออยู่แต่ซากสิ่งก่อสร้าง หรือจิตรกรรม ปฏิมากรรมพอให้สอบค้นได้ แต่ไม่จำเป็นต้องหมายความว่า เป็นศาสนาเก่าแก่กว่าศาสนาที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันเสมอไป บางศาสนา เช่น ศาสนามนิกี

(Manichaeism) เกิดประมาณ ค.ศ. 242 มีผู้สันนิษฐานว่าได้นำหลักจากศาสนาของชาวบาบิโลน โบราณ ศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ไปรวมกันตั้งเป็นอีกศาสนาหนึ่ง ศาสนานี้เกิดในศตวรรษที่ 3 และอยู่มาได้ถึงศตวรรษที่ 10 คือ มีอายุประมาณ 700 ปีก็ตาย

ศาสนาที่ตายไปแล้วในทวีปต่างๆ รวม 12 ศาสนา เป็นศาสนา
ประเภท เทวนิยม คือ เชื่อถือในเทพเจ้า และเทพเจ้าแห่งดวง
อาทิตย์

ศาสนาที่ตายไปแล้ว มี 12 ศาสนา ดังนี้

ศาสนาที่ตายแล้วในทวีปยุโรป

1. ศาสนาของพวกกรีกโบราณ

ศาสนาของพวกกรีกโบราณเป็นศาสนาประเภทพหุเทวนิยม คือที่นับถือเทวดามากองค์ โดยนำลักษณะต่างๆ ของมนุษย์ไปใส่ให้เทพเจ้า เรียกว่า Anthropomorphic Polytheism ชนชาวกรีกในสมัยนั้นบูชาเทพบุตรและเทพธิดา ซึ่งมีรูปร่างและลักษณะอย่างเดียวกับมนุษย์ ระยะเวลาที่ศาสนากรีกโบราณเกิดขึ้น เจริญขึ้น และเสื่อมไปนั้น มีประมาณกว่า 2 พันปี

ศาสนานี้ไม่มีคัมภีร์ศาสนา แต่ได้มีบทกวีของ โฮเมอร์และเฮลิออด ซึ่งมีลักษณะคล้ายจะเป็นคัมภีร์ศาสนา เกิดขึ้นในสมัยหลัง คือ เมื่อศาสนานี้เจริญจนจะถึงขีดสุดแล้ว

เทพเจ้าผู้เป็นประมุขแห่งเทพทั้งหลายในศาสนาของพวกกรีกโบราณ คือ ซีอุส (Zeus) ผู้ประทับนั่งเหนือยอดเขาโอลิมปัส เทพซีอุส มิใช่พระเจ้าผู้สร้างโลก แต่เป็นบิดาของเทพและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นเทพเจ้าแห่งเมตตากรรณา ถ้าจะเทียบกับศาสนาของพวกโรมัน เทพซีอุสก็เท่ากับพระพฤหัสบดี หรือ Jupiter เหตุที่การนับถือพระพฤหัสบดี

ไปเป็นศูนย์กลางแห่งศาสนาของกรีกโบราณ ก็เพราะชนชาติกรีกมีพื้นเป็นคนเชื้อสายอารยัน คือคนเชื้อชาติอารยันนั้น อพยพไปทางยุโรปก็มี ไปทางอินเดียก็มี เราไปพบว่า ภาษาบาลีและสันสกฤตของอินเดียนั้น มีรากคำที่ตรงกับกรีกหลายคำ

เทพเจ้าที่ประจำอยู่ ณ ภูเขาโอลิมปัสนั้น มีชาย 6 หญิง 6 และยังมีเทพ
อื่นๆ อีกมากมาย รวมทั้งเทพเจ้าประจำความตายผู้จดบัญชีความดี
ความชั่วของมนุษย์ไว้ แล้วจัดสรร ให้ไปสู่สวรรค์หรือนรกตามกรรม
ของตน

ตัวอย่างชื่อของเทพเจ้าชายหญิง ณ ภูเขาโอลิมปัส นอกจากซีอุสผู้
เป็นใหญ่แล้ว ก็มี เฮรา (Hera) ผู้เป็นมเหสีของซีอุส โปเซดอน เทพ
เจ้าแห่งทะเล อพอลโล เทพเจ้าแห่งดวงอาทิตย์ อารีส เทพเจ้าแห่ง
สงคราม เฮฟีสตัส เทพเจ้าแห่งการช่าง โลหะ เฮอร์เมส เทพเจ้าแห่ง
การประดิษฐ์ และอโพรไดท์ เทพเจ้าแห่งความงาม เทียบด้วยวินัส
ในศาสนาของพวกโรมัน เป็นต้น มีผู้กล่าวว่า เทพเจ้าตลอดจน
วีรบุรุษที่เป็นเทพเจ้า ผี พญามาร และอื่นๆ ในศาสนากรีกโบราณ
นั้นมีจำนวนอยู่ประมาณ 3 หมื่น หรือไล่เลี่ยกัน

โดยปกติการเอาใจเทพเจ้าให้ชอบนั้น มีการสวดอ่อนวอน
และการเช่นสรวงด้วยเครื่องบูชา เช่น ขนมน เมล็ดพืช
ผลไม้แรกเกิด วางไว้บนแท่นบูชา แล้วเผา เครื่องดื่มที่
สังเวยกก็มี เหล้าองุ่น นมสดและน้ำผึ้ง แต่การเช่นสรวงด้วย
สัตว์ที่ฆ่าก็มี เมื่อฆ่าแล้วใช้วิธีเผาไฟและต้องเลือกสัตว์ที่
ไม่มีตำหนิ คล้ายกับที่กล่าวไว้ในคัมภีร์โอลด์ เทสตามেন্ট
ของคริสตศาสนา และศาสนายิว

แต่ที่ต่างออกไปก็มี คือ เทพเจ้าแต่ละองค์ชอบสัตว์ต่างๆ กัน
เช่น ม้า สำหรับเทพเจ้าแห่งทะเล หมู สำหรับเทพธิดาแห่ง
เกษตรกรรม สุนัข สำหรับเทพธิดาเฮเกต ผู้มีอำนาจในดินฟ้า
และทะเล แปะสำหรับเทพเจ้าแห่งดวงอาทิตย์ เป็นต้น

อวสานแห่งศาสนาของกรีกโบราณ เริ่มต้นแต่เมื่อปรัชญาคือ
การค้นหาคำความจริง และความรู้ รุ่งเรือง

ศาสนาก็ค่อยๆ หลบจากเมืองหลวงไปอยู่ในชนบท และ
เมื่อจักรพรรดิจัสติเนียนได้สั่งปิดโรงเรียนปรัชญาทั้งหมดในกรุงเอเธนส์
เมื่อ ค.ศ. 529 ศาสนาและลัทธิพิธีเป็นทางราชการของกรีก
ก็เป็นอันชื่อว่าเลิกล้มแต่นั้นมา

2. ศาสนาของพวกตีวตันโบราณ

ชนชาติตีวตัน คือ ชนเชื้อสายยุโรปที่พูดภาษาตีวตัน อันได้แก่ อังกฤษ เยอรมัน เฟลมิช พวกสแกนดิเนเวียน และพวกคัทซ์ เป็นต้น
ชนชาติตีวตันพวกอื่นส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในยุโรปภาคกลาง ค่อยไปทางเหนือ

ชนเผ่าตีวตันมิได้บูชาเทพเจ้าเหมือนกันทั้งหมด มีเทพเจ้าหลายองค์ที่พวกทางเหนือบูชา แต่พวกทางใต้ไม่รู้จักเลย แต่ก็มีเทพเจ้าอยู่หลายองค์ที่ได้รับความเคารพนับถือ และบูชาตรงกันทั้งทางเหนือ และทางใต้ ประมุขของเทพเจ้าที่นับว่าสำคัญคือ โวตาน หรือ โวตาน ในภาษาเยอรมัน โอเคน ในภาษา แซกซัน และ โอติน ในภาษาทางสแกนดิเนเวียน คือยุโรปภาคเหนือ

วันพุธ หรือ Wednesday เป็นคำที่มาจากนามของเทพเจ้าองค์นี้
นอกจากนั้น ชื่อวันในภาษาอังกฤษ คือ วันอังคาร Tuesday วันพฤหัสบดี
Thursday และวันศุกร์ Friday เป็นคำที่ตั้งขึ้นจากนาม
ของเทพเจ้าองค์สำคัญในศาสนาของพวกตีวตัน โบราณ
และสแกนดิเนเวียน โบราณทั้งสิ้น หน้าที่ของเทพเจ้าผู้เป็นประมุขคือ
โวดาน, โวเคน หรือ โอดิน นั้น มีอยู่ต่างๆ กัน
ตามความเชื่อถือของคนในเผ่าตีวตัน ที่แยกออกเป็นหลายสาย เช่น
บางสายถือว่าเป็นเทพเจ้าแห่งลม บ้างก็ว่าเป็นเทพเจ้าแห่งการสงคราม
แห่งบทกวี แห่งเกษตรกรรม แห่งความเจริญอกงาม และแห่งความตาย

เทพเจ้าชื่อ ธอร์ (Thor) หรือ โคนาร์ (Donar) เป็นเทพเจ้าแห่งพายุ
แห่งฟ้าผ่าและฟ้าแลบ และเป็นเทพเจ้าแห่งการเกษตรด้วย เทพเจ้าองค์นี้
ประจำวันพฤหัสบดี เทพเจ้าชื่อ ทิว (Tiu) เป็นเทพเจ้าแห่งวันอังคาร
นกกการศาสนาไม่แน่ใจว่าจะเป็นเทพเจ้าสำคัญของศาสนาติวตัน โบราณ
หรือไม่ แต่ในศาสนาของพวกสแกนดิเนเวียน โบราณ
ไม่ค่อยสำคัญนัก ผู้ที่นับถือเทพเจ้าองค์นี้ ใช้วันอังคารเป็นวันแต่งงาน
และมีการชุมนุมใหญ่

เทพเจ้าชื่อ เฟรยร์ (Freyr) พวกทิวตันนับถือว่าเป็นเทพเจ้าแห่ง
ความเจริญอกงาม ความเจริญรุ่งเรือง ความสงบและความรัก
เป็นคู่กับเทพเจ้าหญิง ผู้มีนามว่า เฟรยา (Freyja) ซึ่งเป็นที่มา
แห่งวันศุกร์ แต่เทพธิดาแห่งวันศุกร์นี้บ้างก็ว่าเป็นภริยาของ โอ
คิน

นอกจากนั้นยังมีเทพเจ้าอื่นๆ อีกมาก พิธีกรรมของศาสนานี้มีการฆ่า
มนุษย์บูชาัญญ ซึ่งส่วนมากเป็นเชลยในสงคราม และเป็นศาสนาที่
ปนกันระหว่างพ่อมคหมคผี และพระ จนยากที่จะกล่าวว่าพิธีกรรมนั้นๆ
เป็นพิธีกรรมทางมายาหรือทางศาสนา การบินและเสียงร้องของนก
ก็ถือเป็นเครื่องบอกโชคกลางทั้งดีและร้ายได้ เสียงม้าร้องก็เป็น
เครื่องบอกให้รู้อะไรๆ ได้ พวกพระจะพยายามสังเกตอย่างถี่ถ้วน
เพราะถือกันว่า ม้านั้นรู้ใจของเทพเจ้า

2. ศาสนาของพวกโรมันโบราณ

ศาสนาของพวกโรมันโบราณนั้น มาจากความเชื่อแบบพื้นๆ ของพวกลาติน ซึ่งเป็นเชื้อสายชาวนาและผู้เลี้ยงสัตว์แห่งที่ราบภาคกลางของแหลมอิตาลี พวกลาตินคือชนเชื้อชาติลาติน และพูดภาษาลาติน ได้แก่ ชาวโรมันโบราณ ภาษาที่นับเนื่องในภาษาลาตินก็คือ ฝรั่งเศส, อิตาลี, โปรตุเกส และสเปน พวกลาตินเชื่อถือในผีสามเทวดา คือ เชื่อว่ามีวิญญาณหรือผีสามนับจำนวนมากสิงอยู่ในป่า น้ำพุ แม่น้ำ บ่อน้ำ และในบ้านใกล้ๆ เตาไฟ

ในบ้านมีผีสามเทวดาสำคัญอยู่ 4 คือ ชานุส ซึ่งเป็นผีหรือเทพ
ผู้รักษาเรือน มี 2 หน้าประจำอยู่ที่ประตู หน้าหนึ่งหันออกนอกบ้าน
หน้าหนึ่งหันเข้าในบ้าน ลาร์ เทพแห่งนาและการเก็บเกี่ยว ฟีนเท
เทพผู้รักษาห้องเก็บของ และเวสตะ เทพผู้รักษาเตาไฟ เวลาเด็กเกิด
จะมีการถวายเครื่องสังเวद्यแก่เทพชื่อปีคัมนุสและปีลัมนุส

ในสมัยต่อมาเมื่อชาวโรมันติดต่อกับชนชาติอื่นมากขึ้นก็ได้รับเอาเทพเจ้า
ของพวกกรีกมาผสมด้วย เป็นแต่ได้ตั้งชื่อให้ใหม่เป็นภาษาละติน

เช่น ยูปีเตอร์ หรือพระพฤหัสบดี ผู้เป็นใหญ่แห่งเทพเจ้าทั้งหลาย
เอามาจากเทพชื่อ ซีอุส ของกรีก มาร์สหรือพระอังคาร เป็นเทพเจ้า
แห่งการสงคราม ตรงกับเทพชื่อเอเรสของกรีก วินัสหรือพระศุกร์
เทพเจ้าแห่งความรัก ตรงกับชื่อ อโฟรไดท์ ของกรีกซึ่งเดิมที
เป็นเทพเจ้าแห่งสวนและเป็นภริยาของพระอังคาร เนปจูนหรือพระเกตุ
เทพเจ้าแห่งสมุทร ตรงกับเทพชื่อ โพเซดอนของกรีก จูโน เทพธิดา
แห่งท้องฟ้าเป็นผู้คุ้มครองสตรี การเกิดและการแต่งงาน
ตรงกับเทพชื่อ เฮราของกรีก เมอคิวรีหรือพระพุธ เป็นเทพมีปีก
ทำหน้าที่สื่อสารของเทพทั้งหลาย และเป็นผู้นำวิญญาณของผู้ตาย
ต่อมาเป็นเทพเจ้าแห่งการค้าขายด้วยตรงกับเทพของกรีกชื่อ เฮอเมส

4. ศาสนาของพวกสแกนดิเนเวียนโบราณ

ศาสนาของพวกสแกนดิเนเวียนโบราณ ใกล้เคียงกับพวกตีวตันโบราณมาก จะเห็นความต่างกันเล็กน้อยในการออกเสียงเทพในนิยาย เช่น โอดินของพวกสแกนดิเนเวียนนั้น พวกที่อยู่ใต้ลงไปเรียกว่า โวตานบ้าง โวदानบ้าง โวเคนบ้าง นอกนั้นความพิศดารในเรื่องรายละเอียดประจำตัวของเทพเจ้าก็อาจแตกต่างกันไปบ้าง โดยเทพเจ้าที่ชื่อ โอดิน ซึ่งเป็นใหญ่เป็นประธานแห่งเทพเจ้านั้น

ตามเทพนิยายของพวกสแกนดิเนเวียนมีเคราสีเทาขาว มีตาเพียง
ตาเดียว การที่มีตาเพียงข้างเดียวนี้เพราะได้เอาตาข้างหนึ่งแลกกับ
วิชาความรู้และสติปัญญาจากเทพชื่อ มิมีร์ ผู้เป็นลุง ผู้คุ้มครองน้ำพุ
แห่งปัญญา ซึ่งอาจจะให้แก่นุชย์คนไหนอย่างไรก็ได้

นอกจากไอคินแล้ว ยังมีเทพเจ้าที่สำคัญอีก 11 องค์ คือ ธอร์
บอลเดอร์ เฮอมอก เป็นต้น อยู่ในสวรรค์ชื่ออัสการ์ด และ
โดยเฉพาะห้องพระโรงที่ประทับของ ไอคินนั้น เรียกว่า ฮัลลา เป็น
สถานที่ซึ่งวีรบุรุษผู้ถูกฆ่าตายในสงครามจะถูกนำไปเฝ้าและได้อยู่
ณ ที่นั้น

ศาสนาของพวกเขาสแกนดิเนเวียนโบราณ มีหลักการใหญ่อยู่ 2 ประการ คือ
มียักษ์ซึ่งเท่ากับเป็นฝ่ายชั่ว และมีเทพเจ้าซึ่งเท่ากับฝ่ายดี คอยต่อสู้
ปราบปรามกันอยู่เสมอพวกยักษ์ เช่น โลกิ เป็นต้น เป็นตัวแทน
ของฝ่ายชั่ว แม้เมื่อพวกเขาสแกนดิเนเวียนเลิกนับถือศาสนาดั้งเดิมแล้ว
ก็ยังมีความเชื่อยักษ์ที่ชื่อ โลกินี้อยู่เป็นแต่เปลี่ยนแปลงสภาพเป็นซาตาน
หรือปีศาจ ตามความเชื่อของพวกเขาคริสต์

โดยปกติโอดินได้รับการบูชาด้วยการฆ่าพวกเชลยศึกเป็นเครื่องสังเวย
พระองค์คอยตรวจตราดูโลกมีคนดูเหว่า 2 ตัวชื่อ ฮูกิน ซึ่งแปลว่า
ความคิดตัวหนึ่ง ชื่อ มูนิน ซึ่งแปลว่าความจำตัวหนึ่ง
มาเกาะที่พระอัสสา (บ่า) ในเวลากลางวัน แล้วรายงานเหตุการณ์ที่
ได้บิณฑรวงดูโลกมาตลอดกลางวัน

ศาสนาที่ตายไปแล้วในทวีปอเมริกา

1. ศาสนาของพวกเปรูโบราณ

ศาสนาของพวกเปรูโบราณ หรือ ชนเผ่าอินคานั้น ถือศาสนาที่นับถือพระอาทิตย์และคำว่า อินคา นั้น เป็นชื่อสกุลของชนที่มีอำนาจในการปกครอง เป็นพวกที่ดำรงตำแหน่งสำคัญทางศาสนา (เช่น เป็นหัวหน้าพระ) ทางรัฐบาล ทางกองทัพ และทางสังคม ข้อสำคัญที่สุดคือ ถือว่าบุคคลผู้เกิดในสกุลอินคาเป็นผู้สืบสายมาจากพระอาทิตย์

กล่าวตามนิยายของศาสนานี้ พระอาทิตย์ซึ่งเป็นพระบิดาใหญ่ ได้ทรง
ส่งโอรสชื่อ มังโก คาปุก กับริดา มานะ โอเอลโล ฮัวโก ลงมาสู่โลก
เพื่อสอนศิลปะแห่งอารยธรรมแก่ประชาชนของพระองค์ โดยทรง
มอบลิ่มสลักทองอันใหญ่ให้ สั่งให้ท่องเที่ยวไปจนกว่าลิ่มสลักทอง
นั้นจะจมลงไปในพื้นดินเอง ณ จุดนั้น จึงตั้งศูนย์กลางแห่งประชาชาติ
ขึ้น ลิ่มสลักทองนั้นได้จมหายไป ณ หุบเขาคัสโก (ซึ่งแปลว่า สะคือ
หรือใจกลาง) ใกล้ทะเลสาปชื่อติติกากา ในภาคกลางของเปรู ณ ที่
นั้นมีโบสถ์พระอาทิตย์ซึ่งเป็นตึกงามสง่า ประดับด้วยสิ่งมีค่าและ
วิจิตรบรรจงที่สุดในอเมริกา สามารถแข่งขันหรือเปรียบเทียบกับสิ่ง
ยิ่งใหญ่ใดๆ ในโลกสมัยโบราณและสมัยกลางได้เป็นอย่างดี

โอรสและธิดาของพระอาทิตย์ได้สมรสกัน มีผู้สืบสกุลซึ่งได้นามว่า
อินคา เป็นผู้ปกครองแผ่นดินนั้น โดยสิทธิทางเทพเจ้าเพราะมีกำเนิด
เดิมมาจากเทพเจ้า และเพื่อที่จะถนอมรักษาเชื้อสายแห่งเทพเจ้า
ชายชาวอินคาทุกคน ถ้าสามารถจะทำได้ ก็จะต้องแต่งงานกับพี่สาว
หรือน้องสาวคนโต เพื่อให้ผู้สืบสกุลได้สืบต่อครอบครองบัลลังก์
ต่อไป

พระราชินีที่ถูกต้องตามกฎหมายนั้นเรียกกันว่า โภยา โอรสทุก
พระองค์ของพระนางมีสิทธิพิเศษได้ดำรงตำแหน่งสำคัญต่างๆ
จากผลแห่งการวัดกะโหลกศีรษะของซากศพชนเผ่าอินคา แสดงว่า
การแต่งงานกันเองในสกุลนี้ทำให้เกิดชายที่มีความสามารถทาง
จิตใจสูงมาก แม้ว่าจะมีพระราชินีที่ถูกต้องตามกฎหมายเพียง
พระองค์เดียว แต่การมีชายมากก็อนุญาตไว้อย่างไม่จำกัดจำนวน
ฉะนั้น โอรสธิดาของกษัตริย์อินคาจึงมีจำนวนถึง 300 ก็เคยมี ส่วน
องค์กษัตริย์อินคาเองดำรงตำแหน่งเป็นประมุขของพระ เป็น
ประมุขผู้พิพากษาและเป็นจอมทัพ

คนเผ่าอินคาหรือชนชั้นปกครองนั้น เทียบด้วยผู้กำเนิดในสกุลกษัตริย์
ผู้ครองบัลลังก์ หรือนัยหนึ่งพระมหากษัตริย์เมื่อสวรรคตจะมีพิธีฝังศพ
โดยนำอวัยวะภายในออก แล้วอาบน้ำยาไม่ให้เน่า ฝังในถ้ำนึ่ง ฌ เบื้อง
ขวาของทางเดินด้านข้างในโบสถ์ ฌ หลุมฝังศพนั้น คนใช้และนาง
สนมเป็นอันมากจะถูกบูชายัญ เพื่อให้ตามไปรับใช้และเป็นนางสนม
พิธีสตีแบบอินเดียนก็ใช้ปฏิบัติกันมา คือ ชายาที่ดีของกษัตริย์อินคา
ยกเว้นพระราชินีที่เรียกกันว่า โกยา จะต้องถูกฝังทั้งเป็น ส่วน โกยา
หรือพระราชินีเมื่อสวรรคตก็มีการใส่น้ำยา และฝังในถ้ำนึ่ง
เช่นเดียวกัน

โดยให้หันพระพักตร์เข้าหากษัตริย์อินคา เป็นแต่ฝั่ง ณ เบื้องซ้าย
ของทางเดินด้านข้างภายใน โบสถ์ โดยนัยนี้ประชาชนเผ่าอินคา
ได้รักษาพระศพกษัตริย์ของตน ซึ่งสืบทอดตามลำดับกันมาเพื่อให้
คนรุ่นหลังได้รู้เห็นเป็นหลักฐาน

มีเทพเจ้าชั้นนำอีก 2 คือ ปะจะกะมັค เทพเจ้าแห่งความร้อน และวิระ โกจะ เทพเจ้าแห่งความชื้น ทั้ง 2 องค์นี้เป็นเทพผู้สร้างสรรค์ บางคนสันนิษฐานว่า เทพทั้ง 2 นี้ หมายถึงการเกี่ยวพัน หรือผสมกันระหว่างชน 2 เผ่า แต่บางคนก็เห็นว่าเป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงเพศหญิงและเพศชาย เทพเจ้าประจำฟ้าผ่า ฟ้าร้องก็ได้รับการบูชาในฐานะเป็นมุขมนตรีของพระอาทิตย์ สายรุ้งได้รับการบูชาในฐานะเป็นสัญลักษณ์ของพระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว และดาวพระศุกร์ก็ได้รับการบูชาในฐานะเป็นเทพเจ้าต่างหาก ออกไป มีการบูชาไฟ คือ จุดไฟไว้ที่แท่นบูชาเป็นประจำ และจะทำพิธีเปลี่ยนไฟใหม่เมื่อครบปี โดยใช้กระจกโค้งรวมแสงแดดให้เกิดไฟ

มีลัทธิพิธีหลายอย่างในศาสนาอินคาที่คล้ายของคริสต์ เช่น พิธีล้าง
บาปให้แก่เด็ก พิธีสารภาพบาป พิธีบูชา嬰เด็ก โดยเพียงกรีดเอา
เลือดออก เทียบด้วยพิธีสูหนัดในศาสนายิวและศาสนาอิสลาม แม้
ในศาสนาคริสต์ พระเยซูเองก็ได้รับพิธีเมื่อเกิดได้ 8 วัน มีร่องรอย
ของการใช้ลูกบูชา嬰เพื่อถ่ายบาปของพ่อในศาสนาอินคาว่าตรงกัน
กับเรื่องของอับราฮัม และไอแซก ในคัมภีร์ โอลด์ เทสตเมนต์ ของ
ศาสนายิว และศาสนาคริสต์

นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมที่คล้ายกับของคริสต์มากอีกอย่าง
หนึ่ง ก็คือ การกินขนมปังศักดิ์สิทธิ์ อันประพรมด้วยเลือดแกะที่
ถูกฆ่าบูชาัยญของพวกอินคา ซึ่งมีคำสวดในพิธีกรรมว่า ผู้ใดกิน
ซังกู คือขนมปังศักดิ์สิทธิ์นี้ในบาป มีใจไม่แน่นอน พระบิดาคือ
พระอาทิตย์ก็จะลงโทษให้ประสบความลำบากยากแค้น แต่ผู้ใด
กินขนมปังอย่างมีใจเดียว (ในพระบิดา)

พระอาทิตย์และเทพเจ้าแห่งสายฟ้าก็จะแสดงความพอพระหนุทัย จะ
ประทานลูกเต้าและความสุขสำราญตลอดปีทั้งหลาย รวมทั้งสิ่งที่
ต้องการด้วย ที่ว่าพิธีนี้คล้ายพิธีในศาสนาคริสต์นั้น คือ ในศาสนา
คริสต์ มีพิธีกินขนมปังกับเหล้าองุ่น ด้วยถือว่า ขนมปังเป็นร่างกาย
เหล้าองุ่นเป็นเลือดของพระเยซู ภาษาอังกฤษใช้คำว่า The Holy
Communion ซึ่งคริสตศาสนิกายโรมันคาทอลิกใช้คำไทยว่า ศีลมหา
สนิท นอกจากนั้นยังมีคำใกล้เคียงกันอีก 2 คำ คือ The Holy Eucharist
และ The Lord's Supper ซึ่งทั้งฝ่ายโปรเตสแตนต์และฝ่าย
โรมันคาทอลิกต่างก็มีพิธีนี้ด้วยกัน

ชนเผ่าอินคานั้นเป็นเผ่ามนุษย์กินคน แต่เท่าที่ชาวผิวขาวได้
รุกรานเข้าไปยึดครอง ก็ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าเป็นชนเผ่าที่มี
อารยธรรมสูงสุดในบรรดาชนเผ่าโบราณในโลกซีกตะวันตก มี
หลักฐานทางโบราณคดีแสดงถึงความเจริญก้าวหน้ายิ่งกว่า
ประชาชนยุคเดียวกันในยุโรป แอฟริกา และตะวันออกไกล

ศาสนานี้เป็นประเภท พหุเทวนิยม คือนับถือเทพเจ้าหลายองค์

2. ศาสนาของพวกเม็กซิกันโบราณ

ศาสนาของพวกเม็กซิกันโบราณ คือ ศาสนาของชนเผ่าอัสเทค ซึ่งอยู่ในประเทศเม็กซิโก สมัยโบราณ ศาสนานี้จัดเข้าในพหุเทวนิยม คือ นับถือเทพเจ้าหลายองค์ มีพระเป็นเจ้าผู้ทำพิธีทางศาสนา และลำดับชั้นของพระก็มีมากมาย จัดเป็นระเบียบอย่างดี ในสมัยที่พวกพิวขาว คือพวกสเปนเข้าไปสู่ดินแดนแถบนั้น พวกพระเป็นผู้ควบคุมศาสนาและชนเผ่าอัสเทคเป็นส่วนใหญ่

ศาสนาของพวกเขาเปรูโบราณ เม็กซิกันโบราณ มิได้ตายไปตาม
ธรรมชาติ คือร่วงโรยหมดผู้นับถือไปเอง แต่ตายไปเพราะถูกชนเผ่า
อื่นที่เข้ายึดครองยึดเยียดศาสนาอื่นให้จนศาสนานั้นๆ ไม่สามารถ
ดำรงอยู่ได้ ผลที่ปรากฏก็คือ ดินแดนแถบใต้ของสหรัฐลงมา คือ
เม็กซิโก ซึ่งแม้จะนับเป็นอเมริกาเหนือถัดมาถึงอเมริกากลาง แล้วก็
ถึงอเมริกาใต้ ต่างก็พูดภาษาสเปนเป็นส่วนใหญ่ นี่เป็นผลแห่งการที่
สเปนเข้ายึดครองในศตวรรษที่ 16 แห่งคริสตศักราช

ประเทศที่เรียกว่า กลุ่มลาตินอเมริกันนั้น คือประเทศที่เคยถูกสเปน
ฝรั่งเศส และ โปรตุเกสยึดครอง และใช้ภาษาเหล่านี้ แต่ส่วนใหญ่
ใช้ภาษาสเปน อย่างไรก็ตาม ภาษาเหล่านี้ นับเนื่องในภาษาลาตินทั้งสิ้น
คำว่าลาตินอเมริกาจึงบ่งชี้ถึงประเทศที่อยู่ในทวีปอเมริกาที่ใช้
ภาษาลาตินการสำรวจทางโบราณคดี ทำให้ได้พบปิรามิดที่ใหญ่ที่สุด
ในโลกลูกหนึ่ง ห่างจากนครหลวงของเม็กซิโกเป็นปิรามิด
แห่งพระอาทิตย์ มีเนื้อที่ประมาณ 200 ตารางกิโลเมตร สูง 216 ฟุต

มีผู้สันนิษฐานกันว่า เบื้องแรกศาสนานี้นับถือพระเจ้าผู้ยิ่งใหญ่
เพียงองค์เดียว ต่อมามีเทพเจ้าหลายองค์
ครั้นมาถึงศตวรรษที่ 16 ปรากฏว่า มีเทพเจ้าชั้นสำคัญถึง 13 องค์
เทพเจ้าชั้นผู้น้อยลงมาประมาณ 200 องค์

เทพนิยายของชนเผ่านี้เล่าไว้ว่า มียุคสำคัญอยู่ 4 ยุคในอดีต
เมื่อสิ้นยุคแต่ละยุคมนุษย์ก็ได้ถูกทำลายหมดสิ้น
ในยุคต่อมาจึงเกิดขึ้นใหม่ในฐานะที่สูงกว่า โบสถ์มีมากเหลือเกิน
ในเมืองเมืองหนึ่งซึ่งมีประชาชนสามแสนคน
ปรากฏว่ามีโบสถ์กว่า 600 แห่ง ชนเหล่านี้สร้างที่อยู่สำหรับพระ
เพื่อพระจะได้รับใช้เทพเจ้า

ในศาสนานี้มีพระทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง การศึกษาของประชาชน
อยู่ในมือของพระ เด็กหญิงก็ได้รับการสั่งสอนจากพระผู้หญิง
ในเรื่องศิลปะการบ้านเรือน เด็กชายก็ได้รับการสั่งสอน
จากพระผู้ชายในเรื่องดาราศาสตร์ การปกครอง ประเพณีโบราณ
การเขียนรูปตัวแทนหนังสือ

เทพเจ้าผู้เป็นใหญ่คือ พระอาทิตย์ เชื่อกันว่าพระอาทิตย์นั้นจะส่องแสงอยู่ได้จำเป็นต้องมีหัวใจมนุษย์หล่อเลี้ยง เพราะฉะนั้น จึงเป็นธรรมเนียมของคนพวกนี้ ที่จะต้องทำสงครามเพื่อจับเชลยมาฆ่า เอาหัวใจบูชาเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงพระอาทิตย์ มีประวัติที่บันทึกไว้ว่า ประมาณศตวรรษที่ 15 ก่อนที่พวกสเปนจะเข้าไปรุกรานนั้น ได้มีพิธีบูชายัญโดยใช้มนุษย์ถึง 20,000 คน พระเป็นผู้ฆ่าแล้วเอามีดทำด้วยหินผ่าควักหัวใจ ครั้นแล้วก็เอาศพโยนลงไปบูชาเทพเจ้าแห่งไฟในท่ามกลางไฟ โดยผ่าศพนั้นก่อน ผู้ที่ถูกบูชายัญจะได้รับเกียรติอย่างสูง

ถือว่าเสมือนหนึ่งเป็นผู้ตายในสงคราม ในสมัยที่พวกเขาเดินทางไปรุกราน
ในศตวรรษที่ 16 นั้นก็มีชาวสเปนเป็นอันมากถูกจับไปบูชาด้วย
ตามพิธีศาสนาของพวกเขา

เทพเจ้าที่สำคัญยังมีอีก คือ อุยทซิ โล โปชทลิ (Uitzilopochtli)

ครั้งแรกเป็นเทพเจ้าประจำเผ่าอัสเทค

ต่อมาเป็นเทพเจ้าแห่งสงคราม และยังมีเทพเจ้าอื่นๆ อีก เช่น

เทพเจ้าแห่งผู้สร้างสรรค์ เทพเจ้าแห่งฝน เทพเจ้าแห่งความตาย

และเทพเจ้าแห่งท้องฟ้า

มีผู้ถอดคำแปลแห่งข้อเขียน และบทสวดของศาสนานี้
อันมีหลักศีลธรรมที่ดีอยู่ เช่น

1. จงให้เสื้อผ้าแก่คนที่เปลือยเปล่า จงเลี้ยงอาหารคนที่หิว
ไม่ว่าจะสิ้นเปลืองสักเท่าไร

2. จงดูแลคนเจ็บ เพราะว่าคนเจ็บเหล่านั้นคือรูปปฏิมาของเทพเจ้า

3. ผู้ที่จ้องมองสตรีด้วยความอยากรู้ อยากเห็นมากเกินไป
ถือว่าประพฤติกว้างกามด้วยตา

4. ขอได้โปรดเมตตาประทานพรซึ่งข้าพเจ้าทั้งหลายไม่ควรจะได้
โดยผ่านทางบุญของพวกข้าพเจ้าเองเถิด

ศาสนาที่ตายไปแล้วในทวีปอาฟริกา

1. ศาสนาของพวกอียิปต์โบราณ

ตามหลักฐานทาง โบราณคดีปรากฏว่า ศาสนาที่ตายไปแล้วในทวีป
อาฟริกามีเพียงศาสนาเดียว คือ ศาสนาของพวกอียิปต์โบราณ
ศาสนานี้เกิดก่อนคริสตศักราชประมาณ 3,000 ปี และยังยืนมา
จนถึง ค.ศ. 391 เป็นศาสนาประเภทพหุเทวนิยม คือ นับถือเทพเจ้า
หลายองค์

นักการศึกษามีความเห็นว่า ก่อนหน้านั้นประชาชนที่ตั้ง
ภูมิลำเนาในแถบแม่น้ำไนล์ เป็นพวกนับถือเครื่องรางของขลัง ต่อมา
จึงนับถือเทพเจ้า โดยมีเทพเจ้าแต่ละองค์เป็นผู้ปกครองท้องถิ่น ไม่ว่าจะ
จะเป็นตำบลหรือจังหวัด

นอกจากนับถือเทพเจ้าแล้ว ก็ยังมีการนับถือสัตว์หลายชนิดว่า
เป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ เช่น ในที่บางแห่งนับถือสิงโต บางแห่งนับถือ
จระเข้ บางแห่งนับถือสุนัขป่า หรือสุนัขจิ้งจอก บ้างก็นับถือแมว
บ้างก็นับถือลิง และบ้างก็นับถือเหยี่ยว หรือนกกระสา

การนับถือสัตว์กับการนับถือเทพเจ้าที่มีศรัทธาเป็นรูปสัตว์มีที่ท่า
าจะเกี่ยวข้งกันอยู่บ้าง รายนามเทพเจ้าที่มีร่างเป็นมนุษย์แต่ศรัทธา
เป็นรูปสัตว์นั้นมีอยู่มาก เช่นเทพชื่ออนุมิตมีศรัทธาเป็นรูปจิ้งจอก
เทพชื่อฮาธอร์มีศรัทธาเป็น โค เทพชื่อ โฮอร์สมมีศรัทธา
เป็นเหยี่ยวนกเขา เทพชื่อมุนท์มีศรัทธาเป็นเหยี่ยวตะไกร
เทพชื่อเมเขตมีศรัทธาเป็นแร้งเทพชื่อเซเขตมีศรัทธาเป็นสิงโตตัวเมีย
เทพชื่อเซตมีศรัทธาเป็นนกกระสาและเทพชื่อเซเมกมีศรัทธาเป็นจระเข้
ส่วนเทพชื่อบาสต์เป็นเทพธิดาแมว

เทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดในศาสนาของพวกอียิปต์โบราณก็คือ โอสิริส (Osiris) มีคำจารึกและข้อความในคัมภีร์ศาสนา กล่าวไว้ว่า เทพองค์นี้ เป็นราชาแห่งความนิรันดร เป็นเจ้าแห่งความถาวร เป็นเจ้าชายแห่งเทพและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ปกครองโลก เป็นผู้ดำรงอยู่ตลอดกาล

ก่อนที่เทพโอสิริสจะได้รับยกย่องให้เป็นเทพใหญ่ที่สุดนั้น เทพชื่อ รา (Ra) ได้ครองตำแหน่งนี้มาก่อนในฐานะเป็นเทพเจ้าแห่งดวงอาทิตย์ ส่วนเทพโอสิริสเป็นเทพเจ้าแห่งแม่น้ำไนล์

มูลเหตุที่ความเคารพนับถือในเทพเจ้าจะเพิ่มมากขึ้นและปะปนกันนั้น
เนื่องจากชนแต่ละเผ่าก็มีเทพเจ้าที่เคารพนับถือของตนเอง
คล้ายกับเทพเจ้าประจำตำบล หรือจังหวัด รวมทั้งประจำเผ่าด้วย
เมื่อเผ่าไหนมีอำนาจได้ปกครองชนเผ่าอื่น เทพประจำเผ่านั้นก็พลอยมี
เกียรติยิ่งขึ้น ชนเผ่าที่ถูกปกครองจึงพลอยนับถือเพิ่มขึ้นจากเดิม
โดยนับนี้กาลเวลาล่วงไป ความผสมปนเปกันของเทพเจ้าก็มีมากยิ่งขึ้น
เทพชื่อ รา ซึ่งแต่เดิมเป็นพระอาทิตย์ ยิ่งใหญ่ที่สุดกว่าเทพทั้งปวง
ก็มีผู้นับถือน้อยลง กลายเป็นเทพโอสิริสก้าวขึ้นสู่ความยิ่งใหญ่แทน

เทพเจ้าของอียิปต์มีขึ้นมีลง ตามความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง หรือการสงคราม ที่เนื่องมาจากการแย่งอำนาจกัน ตัวอย่างเช่น เทพโฮรัสแห่งเมืองเบห์เดท เป็นเทพชั้นนำแห่งอียิปต์ภาคใต้ ส่วนเทพเซทแห่งเมืองออมบอสเป็นเทพชั้นนำแห่งอียิปต์ภาคเหนือ เนื่องจากอาณาจักรทั้ง 2 เป็นคู่แข่งและทำสงครามกันอยู่เสมอ เทพทั้ง 2 ก็กลายเป็นมีสภาพขัดแย้งกันไปด้วย แม้เมื่ออาณาจักรทั้ง 2 เลิกทำสงครามกันจนเรื่องขัดแย้งแต่เดิมเป็นที่ลืมนั่นไปแล้ว

แต่ความคิดถึงเทพทั้ง 2 ว่าเป็นศัตรูกันก็ยังมีอยู่ คือ เทพโฮรัสในฐานะ
พระอาทิตย์ จะต้องต่อสู้กับเทพซีอเซท ซึ่งเป็นเทพแห่งความมืดอยู่
ตลอดกาลนิรันดร ต่อมาเมื่อเมืองเมมฟิสเป็นราชธานีแห่งอียิปต์ เทพ
ซีอปตาห์ก็เป็นหัวหน้าเทพอื่นๆ ต่อมาอีก เมื่อชาวเมืองเชเบสได้ครอง
อำนาจสูงสุด เทพซีอ อาโมน ก็กลายเป็นผู้นำของเทพทั้งหลาย

เนื่องจากพระในศาสนาอียิปต์โบราณมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่อย่างใกล้ชิด จึงเชื่อกันว่า พระจะเป็นผู้จัดระเบียบเทวดาซึ่งยุ่งเหยิงให้เป็นชุด ที่เรียกว่า “ไตรเทพ” โดยรวมเทพ 3 องค์มาอยู่ในกรอบคร่าวเดียวกัน คือ พ่อแม่และลูก เช่น ชาวเชเบส มีชุดไตรเทพคือ อาโมน เป็นบิดา มัท เป็นมารดาและ โคน เป็นบุตร แต่ชุดไตรเทพซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในชีวิตของชนชาวอียิปต์โบราณก็คือ โอสิริส เป็นบิดา อีซิด เป็นมารดา และ โฮอร์ส เป็นบุตร

ความเชื่อในชีวิตหลังความตาย เป็นมูลเหตุอันหนึ่งให้มีประเพณี
ทางศาสนาเกี่ยวกับผู้ตาย คือ เขาเชื่อกันว่าทันทีที่ที่มนุษย์ตายลง
วิญญาณจะลงไปสู่โลกเบื้องล่าง ซึ่งจะมีการพิพากษา
ในสภาแห่งความจริง ซึ่งเทพชื่อ โอสิริส เป็นประธาน
มีเทพอื่นๆ อีก 42 องค์เป็นผู้แทนเขต 42 เขตของอียิปต์ โบราณ
คอยเป็นผู้ชี้แจงข้อเท็จจริงว่าคำสารภาพของผู้ตายนั้นเป็นจริงหรือไม่

ในการพิพากษาความดีความชั่วของผู้ตายนั้น จะมีการนำหัวใจของผู้ตายขึ้นตาชั่ง เทียบกับอีกข้างหนึ่งซึ่งมีขนนกใส่ไว้ ขนนกเป็นเครื่องหมายของความยุติธรรมหรือความชอบธรรม ถ้าขนนกหนักกว่า ก็แสดงว่าผู้นั้นทำความดีไว้ จะได้มีโอกาสไปอยู่ในสวรรค์กับเทพชื่อ โอสิริส ถ้าขนนกเบากว่าก็แสดงว่าทำชั่วไว้ ซึ่งจะต้องถูกลงโทษให้ตกนรกทนทุกข์ทรมานหรือให้ไปเกิดในรูปแห่งสัตว์ดิรัจฉานที่ไม่ดีไม่งามต่างๆ

การทำมัมมี่หรือศพอบน้ำยา เพื่อเก็บร่างของผู้ตายไว้มิให้เน่าเปื่อยนั้น เนื่องจากความเชื่อที่ว่า ในภายหลังจะฟื้นมามีชีวิตอีก และเพราะมีความเชื่อตามเทพนิยายที่ว่า เทพโอสิริสก็เคยถูกเทพชื่อ เซท ผู้เป็นน้องชายฝาแฝดของตนฆ่าถึงแก่ชีวิต แต่ภริยาผู้เป็นน้องสาวชื่อ อีซีส ได้ออบยาและนำไปฝังไว้ใน โคลนในแม่น้ำไนล์ ภายหลังเซทค้นพบศพอีกจึงลักเป็นท่อนๆ ถึง 14 ท่อน ขว้างไปตามกระแสนลม แต่ในที่สุดอีซีสได้เก็บรวบรวมมาอีก และช่วยกันกับบุตร โฮรัส ทำให้โอสิริสฟื้นขึ้นมาได้อีกด้วยพิธีทางมายาบางประการ

ผู้ที่ได้ไปอยู่ในสวรรค์นั้น จะได้รับความสุขไม่ขาดสาย เป็นความสุข
ชั่วนิรันดร์ แต่ถ้าผู้ตายผู้ใดต้องการเอาชนะความตายและความแก่เฒ่า
ตลอดกาล ผู้นั้นจะต้องถูกกระทำให้เหมือนกับเทพชื่อ โอสิริสทุกประการ
จะมีการตั้งชื่อให้ว่า โอสิริส มีม้วนกระดาษที่ทำด้วยพapyrusชาติ
ชื่อปาปิรุสบันทึกข้อความอันประกอบด้วยเวทมนต์
รูปภาพอันเรียกว่า คัมภีร์ของผู้ตาย (The Book of the Dead) และ
เครื่องใช้บางอย่างบรรจุไว้ที่หลุมศพด้วย ในสมัยก่อนถ้ามีการฝังศพ
กษัตริย์หรือคนชั้นสูงจะมีการนำทาสมาฆ่าเพื่อให้ไปรับใช้ในปรโลกด้วย
แต่ในสมัยต่อมาได้มีการนำดินมาปั้นเป็นรูปคนใช้แทนการฆ่า
คนจริงๆ ที่หลุมฝังศพ

มีผู้กล่าวกันว่า ศาสนาของอียิปต์โบราณ ได้มีการคิดคำนึงถึง
ศีลธรรมอยู่มาก ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้ตายไปปรากฏตัวเมื่อมี
การพิพากษาความดีความชั่วต่อหน้าเทพชื่อ โอสิริส นั้น มีการ
ระบุถึงความผิดที่ได้กระทำหรือไม่ด้วย เช่น การฆ่าคน การทำชั่ว
การนำน้ำนมออกจากปากเด็ก การ โกงตาชั่ง การ โกงด้วย
เครื่องวัด

ศาสตราจารย์บราเคน สรุปข้อสังเกตไว้ 4 ประการเกี่ยวกับ
ศาสนาของชาวอียิปต์โบราณ คือ

1. ศาสนาของอียิปต์โบราณ มีการพัฒนานานไปกับพัฒนาการ
แห่งการเมืองการปกครอง
2. มีความเชื่อในชีวิตอนาคต สำหรับพระเจ้าแผ่นดินก่อน แต่
ภายหลังสำหรับบุคคลทุกคน
3. มีการเน้นหนักทางศีลธรรมอย่างน่าสังเกต เทพเจ้าที่เข้ามา
เกี่ยวข้องในการนี้ ก็ได้รับการตีความไปในทางต้องการ ความดีงาม

4. มีความเชื่อว่า ชีวิตในอนาคตกำหนดด้วยการครองชีพทางศีลธรรม
อันนับเป็นความเชื่อที่เก่าแก่เท่าที่เรารู้ได้

เกี่ยวกับกำหนดกาลที่ว่า ศาสนาของชาวอียิปต์โบราณเริ่มต้น
ก่อนคริสตศักราช 3,000 ปี จนถึงคริสตศักราช 391 ปีนั้น ระยะเวลา
เริ่มต้นกำหนดด้วยราชวงศ์แรกที่ปกครองอียิปต์
ส่วนระยะเวลาสุดท้ายกำหนดด้วยการที่จักรพรรดิโรมันพระนามว่า
ธีโอโดสิอุส ผู้ได้ช่วยต่อคินแดนแถบนี้ ได้สั่งปิดโบสถ์สุดท้าย
ของชาวอียิปต์

ศาสนาที่ตายแล้วในทวีปเอเชีย

1. ศาสนาของพวกบาบิโลเนียน

กำหนดกาลแห่งศาสนาของพวกบาบิโลเนียนนั้น เริ่มต้นเมื่อประมาณ 3,750 ปี จนถึง 500 ปีก่อนคริสตศักราช เป็นไปตามประวัติศาสตร์ คือ อาณาจักรบาบิโลเนียน ตั้งอยู่ ณ หุบผาแห่งแม่น้ำไทกริสและยูเฟรติส ได้แก่ประเทศอิรักในปัจจุบัน ประชาชนแห่งอาณาจักรบาบิโลเนีย ได้ให้กำเนิดอารยธรรมแห่งเอเชียตะวันตก และได้ถูกกษัตริย์ไซรัสแห่งเปอร์เซียยกทัพเข้ายึดครองเมื่อปี 538 ก่อน ค.ศ. อาณาจักรนี้จึงล่มจมตั้งแต่นั้นมา

ความเชื่อถือในเทพเจ้า เป็นไปในลักษณะเชื่อว่า ธรรมชาติต่างๆ
มีเทพเจ้ากำกับอยู่ และเทพเจ้าเหล่านี้ก็มีลักษณะหรือความเป็นไป
แบบมนุษย์เรานี่เอง ทุกๆ เมืองมีเทพเจ้าของตนเองประจำในฐานะ
เป็นผู้คุ้มครองรักษา และประชาชนแห่งเมืองไหน
นับถือเทพเจ้าอะไร ก็ถือว่าเทพเจ้าของตนนั้นยิ่งใหญ่กว่าเทพเจ้าอื่นๆ
มีการนับถือเทพเจ้า 3 องค์ แบบ

“ไทรเทพ” ของอียิปต์ เป็นแต่มีชื่อต่างออกไป คือ อนุเทพเจ้าแห่งท้องฟ้า เอนลิล หรือเบลเทพเจ้าแห่งโลก และอีวา เทพเจ้าแห่งน่านน้ำ ต่อจากนั้นก็มียุคไทรเทพกลุ่มที่ 2 คือ ซิน เทพเจ้าแห่งดวงจันทร์ ซามัซ เทพเจ้าแห่งดวงอาทิตย์ และอคัต หรือ รัมมัน เทพเจ้าแห่งบรรยากาศ พายุ ฟ้าร้องและสายฟ้า เทพแต่ละองค์ดังกล่าวนี้ มีศูนย์กลางแห่งการบูชาในเมืองต่างๆ ไม่เหมือนกัน เช่น เทพอนู ได้รับการบูชาในเมืองอิเรค เทพชื่อ เอนลิล ในเมืองนิปปूर เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีเทพเจ้าฝ่ายสตรี ซึ่งมีหน้าที่ในการให้กำเนิดแก่
เทพบุตร เทพ เทพธิดา ในจำนวนเทพฝ่ายสตรีเหล่านี้มีเทพที่นับ
ถือสำคัญที่สุด คือ อุซตาร์ เป็นเทพเจ้าแห่งความรัก เทียบด้วย
เทพวีณัสของชาวโรมัน

โบสถ์ หรือซิกกูร์ท เป็นตึกใหญ่และสวยงามมาก สร้างไว้
ในนครทั้งหลายของบาบิโลเนีย สูงเหนืออาคารบ้านเรือน
ทั้งหลาย พระเป็นผู้ควบคุมดูแล และ โดยปกติ พระเป็นกลุ่มชน
ที่ได้รับการศึกษาคดีโดยเฉพาะ

การบูชาัญของศาสนานี้ มีการฆ่าโค แกะ ปลา มีผลไม้และดอกไม้
วางไว้บนแท่นบูชา มีการสวดอ่อนนวอน และมีบทสวดอันคล้อง
จอง

ประชาชนชาวบาบิโลเนียนถึงความเคลื่อนไหวแห่งดวงดาว
ด้วยความสนใจใกล้ชิด นับได้ว่าเป็นต้นเค้าแห่งการศึกษาดารา
ศาสตร์ วรรณคดีที่เหลืออยู่ ได้เล่าถึงเทพนิยายและเรื่องการสร้าง
โลก ซึ่งนักการศาสนาเชื่อกันว่า ได้มีอิทธิพลเป็นอันมากต่อ
ข้อความในคัมภีร์ไบเบิลตอนต้นๆ ของพวกยิว และคริสเตียน

ศาสตราจารย์ บราเดน ให้ข้อสังเกตไว้สำหรับศาสนาของ
พวกบาบิโลเนียน รวม 6 ข้อ คือ

1. ความเจริญควบคู่กันไประหว่างศาสนากับการเมือง
(คือเมืองไหนมีอำนาจ เทพเมืองนั้นก็ใหญ่ คล้ายศาสนา
ของอียิปต์โบราณ)

2. มีการรวมเทพเจ้าเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 3 องค์ คล้ายของอียิปต์
3. มีความโน้มเอียงในการบูชาเทพเจ้าองค์เดียว
4. มีพัฒนาการขนานไปกับศาสนาของพวกเฮบรู
5. มีเรื่องเทพเจ้าเป็นเรื่องสำคัญในศาสนานี้
6. เรื่องชีวิตในอนาคตไม่ถือเป็นสำคัญในศาสนานี้

2. ศาสนาของพวกฟินิเซียน

พวกฟินิเซียน คือ พลเมืองของอาณาจักรฟินิเซีย (Phoenicia) ซึ่งได้แก่ดินแดนชายฝั่งทะเลของซีเรียในปัจจุบัน ขยายไปทางเหนือจากภูเขาการ์เมลประมาณ 100 ไมล์ ชนเผ่าคาเรจซึ่งเป็นคู่แข่งของพวกโรมันนั้น ดั้งเดิมก็ขึ้นอยู่กับชนเผ่าฟินิเซียนนี้

ศาสนาของชนเผ่าฟินิเซียนมีส่วนสำคัญในชีวิตของเขามาก ศาสนานี้นับถือเทพเจ้ามากหลายแต่ละองค์มีนามทั่วไปว่า บาอัล (Baal) เหมือนกันหมด

พิธีกรรมของศาสนานี้มีการฆ่ามนุษย์

บูชาัญญและการสังเวทเทพเจ้าด้วยกาม ความจริงพิธีกรรมแบบ
หลังนี้มีโชมีแต่ของชาวฟินิเซียนเท่านั้น

แม้ในศาสนาที่ตายแล้วอื่นๆ เช่น ของอียิปต์ ของกรีก และแม้
ศาสนาฮินดูบางสาขา

ซึ่งเป็นศาสนาที่มีผู้นับถืออยู่ในปัจจุบันก็มีพิธีกรรมทำนองนี้

3. ศาสนา маниกิ

ศาสนานี้มีชื่อที่ใช้กันในภาษาอังกฤษว่า Manichaeism ส่วนผู้นับถือศาสนานี้ใช้คำอังกฤษว่า Manichee (маниกิ) ศาสนานี้ตั้งชื่อตามศาสดาผู้มีนามว่า มณี (Mani) ผู้เขียนสันนิษฐานว่า ชื่อศาสนาที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษแบบนี้คงจะมาจากภาษาละตินที่เขียนชื่อ มณี เป็น มณีกิอุส Manichaeus ศาสนานี้มีหลักการเป็น “ทวินิยม” หรือ dualism อันเชื่อในหลักการ 2 อย่างคือ เทพฝ่ายแสงสว่าง และพญามาร ฝ่ายความมืด หลักการ 2 อย่างนี้ตรงกับศาสนาโซโรอัสเตอร์ซึ่งจะกล่าวต่อไป เป็นแต่ต่างกัน โดยชื่อและรายการปลีกย่อยเท่านั้น

ศาสตามนี้ เกิด ค.ศ. 216 ตาย ค.ศ. 276 แต่ปีเกิดยังไม่แน่แน่
ท่านผู้นี้เกิดใกล้เมือง ซเตสโพน ในแคว้นเมโซโปตาเมีย และได้
เริ่มเผยแผ่ศาสนาในวันที่ 20 มีนาคม ค.ศ. 242 คือ เมื่ออายุ
ประมาณ 27 ปี ได้เดินทางเผยแผ่ศาสนาไปในเอเชียกลาง อินเดีย
และ

ตะวันตกของประเทศจีน และได้กลับสู่ภูมิลำเนาเดิมเมื่อ ค.ศ.
270 ได้ทำให้คนนับถือมิใช่ผู้น้อย แต่น่าเสียดายที่สุดในครั้งสุดท้าย
ได้ถูก มะกิ หรือพระแห่งศาสนาพื้นเมืองเบียดเบียน ทั้งยังถูก
พระเจ้าบาหรมที่ 1 กษัตริย์แห่งเปอร์เซียสั่งการให้ทรมานและ
ถลกหนังจนตาย คัมภีร์ของศาสดาผู้นี้ได้สูญหายไปทั้งหมด

ตามหลักการของศาสนานี้ ปรากฏว่าอาณาจักรแห่งแสงสว่างได้
ส่งทูตลงมาแนะนำทางแห่งความดีแก่มนุษยชาติ บุคคลที่ส่งมานั้น
รวมทั้งโนอา อับราฮัม โซโรสเตอร์ พระพุทธเจ้า
พระเยซูและมณี เป็นคนสุดท้ายซึ่งยิ่งใหญ่ที่สุด ศาสนานี้ดำรงมาได้
ประมาณศตวรรษที่ 10 แห่งคริสตศักราชก็สลายตัว
หลักการของศาสนานี้ก็ยังมีที่สำคัญอีกบางประการ อันได้แก่ ความเชื่อ
ในเรื่องราวในอดีต อนาคตและปัจจุบัน

เรื่องของอดีต คือ ในสมัยหนึ่ง พญามาร หรือซาตานผู้เป็นประมุขแห่งอาณาจักรมืด ได้รุกรานอาณาจักรสว่าง และทำการได้ผล ต่อบุคคลผู้เป็นต้นกำเนิดของมนุษย์ทั้งปวงในตอนแรก แต่เทพเจ้าแห่งแสงสว่างผู้สร้างมนุษย์คนแรกนั้นได้เข้าต่อสู้ด้วยพระองค์เอง พญามารจึงพ่ายแพ้ไป แม้กระนั้นพญามารก็ได้กลืนเอาเนื้อหาของแสงสว่างไปมากอยู่เหมือนกัน ฉะนั้นจึงต้องพยายามบังคับให้พญามารคายออกมาให้จงได้ สิ่งที่พญามารคายออกมาก็ได้เกิดเป็นพระอาทิตย์ พระจันทร์ ส่วนร่างของพญามารก็กลายเป็นโลก ด้วยเหตุนี้โลกจึงประกอบไปด้วยทั้งส่วนที่ดีและชั่ว

เรื่องของปัจจุบัน คือ การพยายามทำให้เศษแห่งแสงสว่างที่ยังติดค้างอยู่บนโลกได้หลุดพ้นไปจากโลก และมีความเชื่อกันว่า มีวงล้อนำแห่งจักรวาล ซึ่งเก็บเศษแสงสว่างจากกายของคนที่กำลังตาย ใส่อัดไปเก็บไว้ที่ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ พอเศษแห่งแสงสว่างเหล่านั้นบริสุทธิ์แล้วก็นำไปสู่แหล่งเดิม ที่เรียกว่า แนวแห่งความรุ่งโรจน์ (เข้าใจว่าได้แก่ลำแสงขาวๆ บนท้องฟ้าที่เห็นได้ชัดในเวลากลางคืนข้างแรม ที่เรียกว่าทางช้างเผือก หรือ Milky Way) ตกลงอาณาจักรแห่งแสงสว่างตามความเข้าใจของศาสนานี้ก็น่าจะได้แก่ทางช้างเผือกนั่นเอง

เรื่องของอนาคต เมื่อได้สกัดแสงสว่างออกจากมนุษย์หมดสิ้นแล้ว
โลก (ซึ่งเป็นกายของพญามาร) ก็จะไหม้ลุกเป็นเปลวไฟ
เป็นเวลา 1,468 ปี คือถูกทำลายหมด จะคงเหลืออยู่เพียงอาณาจักร
แห่งแสงสว่างอย่างเดียว

4. ศาสนามิถรา

ศาสนานี้เรียกชื่อในภาษาอังกฤษว่า Mithraism คำว่า มิถรา หมายถึงเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ เป็นศาสนาที่มีลักษณะเป็นเอกเทวนิยม คือ เชื่อถือในเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่องค์เดียว แม้จะเกิดในเอเชีย แต่ก็ได้เผยแพร่หลายไปในอาณาจักรโรมันและในกลุ่มชาวโรมันที่เป็นทหาร ยังมีซากเหลือปรากฏคือ กำแพง หรือผนัง สิ่งก่อสร้างของชาวโรมันผู้เคยรุกรานเกาะอังกฤษและได้ไปยึดครองอยู่ในระยะหนึ่ง มีภาพเขียนหรือร่องรอยอื่นๆ ชี้ให้เห็นว่า ในสมัยนั้นศาสนามิถราได้แพร่หลายไปเป็นศาสนานำในอาณาจักรโรมัน

ศาสนาไมถราเจริญถึงขีดในศตวรรษที่ 2 แห่งคริสต์ศักราช ครั้นถึง
ศตวรรษที่ 4 ก็เสื่อมสลายไปในที่สุด การสลายตัวของศาสนานี้ก็ตาม
ของศาสนาไมถราก็ตาม ผู้ค้นคว้าบางท่านได้บันทึกไว้ว่า เพราะถูกบีบ
คั้นจากศาสนาคริสต์

แต่แม้เช่นนั้นศาสนา mitra ซึ่งเกิดก่อนคริสตศาสนาก็ยังมีความ
ละม้ายคล้ายคลึงกับหลักคริสตศาสนาอยู่มาก เช่น พิธีล้างบาป
พิธีกินขนมปังกับเหล้าองุ่น การถือวันอาทิตย์เป็นวันสำคัญทาง
ศาสนา การถือวันเกิดของ mitra ว่าตกในวันที่ 25 ธันวาคม ศาสนา
mitra เชื่อว่าชีวิตนี้มีใช้สุดท้าย แต่เป็นทางไปสู่ชีวิตที่มีความสุข
หรือความทุกข์ชั่วนิรันดรอีกต่อหนึ่ง กล่าวคือ ในวันสุดท้าย มิถ
รา ซึ่งเป็นเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ จะเรียกให้ผู้ตายทุกคนลุกขึ้นมารจาก
หลุมฝังศพ แล้วส่งผู้ทำความดีไปสู่สวรรค์ ผู้ทำความชั่วไปสู่
อาณาจักรแห่งความมืดมน

หลักการใหญ่ของศาสนาไมถรา คือ การบูชาไมถราเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ ผู้
แต่งตำราบางคนกล่าวว่า ชื่อ ไมถรานี้ ปรากฏในคัมภีร์พระเวทของ
ศาสนาพราหมณ์ และในคัมภีร์อเวสตะของศาสนาโซโรสเตอร์ ที่
ปรากฏในคัมภีร์พระเวทนั้นในฐานะเป็นเทพเจ้าแห่งแสงสว่างใน
ท้องฟ้า (Ormuzd) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อหุรมัสตะ ในการต่อสู้
เพื่อความก้าวหน้าแห่งความถูกต้อง และเหตุแห่งแสงสว่าง ศาสนา
นี้มีความโน้มเอียงไปในทางบูชาพระอาทิตย์ด้วย

กล่าวตามเทพนิยายของศาสนาไมถรา เทพเจ้าได้ทรงเกิดเป็นมนุษย์จาก
ก้อนหิน หรือในถ้ำ คนเลี้ยงแกะเป็นพวกแรกที่แสดงความเคารพต่อ
เทพเจ้านั้น พระองค์ได้แสดงปาฏิหาริย์ฆ่าโคผู้อันศักดิ์สิทธิ์ตัวหนึ่ง
เพื่อให้โลหิตของโคทำให้โลกอุดมสมบูรณ์ ต่อมา ไมถราหรือเทพเจ้าผู้
ยิ่งใหญ่นั้นก็ขึ้นไปอยู่บนสวรรค์ แต่ก็พร้อมที่จะช่วยเหลือและ
ประทานพรแก่ผู้ที่เชื่อถือในพระองค์ ภาพนูนที่ค้นพบในหลายภาคของ
ยุโรปทำเป็นรูปเทพเจ้าไมทรากำลังฆ่าโค

เพราะเหตุที่แหล่งกำเนิดของเทพเจ้าเป็นถ้ำ ฉะนั้น การบูชาใน
ศาสนามิตราจึงกระทำกัน^๑ ในถ้ำ บางครั้งก็เป็นถ้ำจริง บางครั้งก็ทำ
จำลองขึ้น

การที่จะเป็นผู้นับถือศาสนามิตรานั้น มีพิธีกรรมถึง 7 ชั้น ในการ
นี้มีพิธีเจิมหน้าผากด้วยเลือดแกะหรือ โคนเพื่อเป็นการล้างบาปด้วย

5. ศาสนาของพวกฮิตไทต์

ศาสนาของชนเผ่านี้ เจริญรุ่งเรืองถึงขีดระหว่าง 1,400 ถึง 1,200 ปีก่อนคริสตศักราช มีลักษณะเป็นพหุเทวนิยมผสมทวินิยม คือเชื่อถือในเทพเจ้ามากองค์ แต่นิยมนับถือเป็นคู่ๆ เช่น เทพเจ้าฝ่ายชายและฝ่ายหญิงประจำสวรรค์ พื้นดิน แม่น้ำ บ่อน้ำ ลม เมฆ เป็นต้น หลักฐานของศาสนานี้ที่ขุดค้นพบ ณ เมือง โบฆัสซ – เกอูย (Boghaz – Keui) มีการกล่าวถึงชื่อเทพเจ้าของพวกบาบิโลเนียน อัสซีเรียน พวกอินโด ยูโรป (ได้แก่ พวกอารยัน ซึ่งมีภาษาสาขาคือเดียวกันทั้งยุโรปและอินเดียนรวมถึงภาษาเปอร์เซียด้วย)

พวกอินเดียนรวมไว้ในศาสนาของตนด้วย แสดงว่ามีใจกว้างขวาง
ในการรับเอาเทพเจ้าของศาสนาต่างๆมาไว้ในศาสนาของตน
แต่เทพเจ้าที่ยิ่งใหญ่นั้น มีเป็นของตัวเองต่างหาก คือ เทพบุตรแห่งอากาศ
และเทพธิดาแห่งดวงอาทิตย์ ซึ่งมีนามว่า เตซัส และเคฟิต
หรือเคพะ โดยลำดับ

แม้ว่าพวกฮิทไทต์จะสิ้นอำนาจลงแล้วเป็นเวลานาน แต่อิทธิพลแห่งศาสนาของพวกฮิทไทต์ยังคงมีอยู่ในดินแดนแถบเมดิเตอร์เรเนียน ตะวันออก มีคำกล่าวที่ว่า ลัทธินับถือเทพเจ้าคู่สามมีภริยา ที่แสดงสัญลักษณ์ออกเป็นรูปโคผู้ กับสิงโตนั้นสืบเนื่องมาจากศาสนาในศตวรรษที่ 3 แห่งคริสตศักราชยังมีการบูชาที่เรียกว่า “เทวสมรส” (Divine Marriage) ของชาวฟินเมือง ในเอเชียไมเนอร์ และในซีเรีย

พวกทหาร โรมันก็เคยนำเอาลัทธิเทพเจ้าของชาวฮิไท คือ
รูปผู้ชายใส่หมวกแบบชาวฮิไทยืนบนหลัง โคผู้ ถือสามง่ามและขวาน
ไปแพร่หลายในที่ต่างๆ รวมทั้งในอังกฤษซึ่งมีการค้นพบรูป
ของเทพเจ้าดังกล่าวมาด้วย

(มหามกุฏราชวิทยาลัย Mahamakut Buddish University.All rights reserved www.mbu.ac.th)

.....

หลักธรรมของศาสนาต่าง ๆ ของโลก

ศาสนามีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม
เพราะศาสนาทุกศาสนามีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ทำความดีละเว้นความชั่ว
ศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อคนในสังคม

องค์ประกอบของศาสนา

1. ศาสดา คือ ผู้ก่อตั้งศาสนา
2. คัมภีร์ คือ หลักคำสอนเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา
3. นักบวช คือ ผู้สืบทอดคำสอน
4. พิธีกรรม คือ การปฏิบัติในการทำพิธีทางศาสนา
5. ศาสนสถาน คือ สถานที่ที่ควรเคารพบูชาและใช้

ประกอบพิธีทางศาสนา

****ศาสนาอิสลาม ไม่มีนักบวช แต่มีศาสดา มีคัมภีร์
มีศาสนสถาน และพิธีกรรม นับเป็นศาสนาเช่นกัน****

ความสำคัญของศาสนา

1. เป็นพื้นฐานของกฎศีลธรรมของสังคม
2. เป็นแหล่งกำเนิดจริยธรรม
3. เป็นแหล่งที่ทำให้เกิดศิลปวัฒนธรรม และประเพณี
4. เป็นกลไกของรัฐในการควบคุมสังคม
5. เป็นบรรทัดฐานของสังคมที่ใช้ในการปฏิบัติเพื่อให้เป็นไป

ในแนวเดียวกัน

ประโยชน์ของศาสนา

1. ช่วยให้สมาชิกของสังคมสงบสุข
2. ทำให้ผู้นับถือเป็นคนดี มีศีลธรรม
3. เป็นบ่อเกิดของศิลปวัฒนธรรม
4. เป็นที่พึ่งทางจิตใจของสมาชิกในสังคม
5. เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดความสุข

ศาสนาที่สำคัญของโลก

1. ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู

ศาสนาพราหมณ์

แหล่งกำเนิดในประเทศอินเดีย เป็นศาสนาดั้งเดิม
ของชนเผ่าอารยัน มีความเชื่อเรื่องพระเจ้าหลายองค์
โดยเฉพาะตรีมูรติ (พระพรหม พระวิษณุ พระศิวะ) ต่อมาวิวัฒนาการ
เป็นศาสนาฮินดู

เทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์

- เทพเจ้าสูงสุด คือ พระพรหม

- ความเชื่อเกี่ยวกับตรีมูรติ คือ พระพรหม คือ ผู้สร้าง

พระวิษณุ(พระนารายณ์) คือ ผู้คุ้มครอง

และพระอิศวร(พระศิวะ) คือ ผู้ทำลาย

- คัมภีร์พระเวท มีอยู่ 3 คัมภีร์ ถือว่าเป็นคัมภีร์ที่เก่าแก่

ที่สุดในโลก ต่อมาเพิ่มอาถรรพเวทเข้าไป ได้แก่

ฤคเวท (บทสวดสรรเสริญเทพเจ้า)

ยชุรเวท (คู่มือพราหมณ์ในการทำพิธีบูชาขัณฑ์)

สามเวท (ใช้สวดขับกล่อมเทพเจ้า)

อาถรรพเวท (เป็นมนต์คาถาทางไสยศาสตร์)

ศาสนาฮินดู

ความเชื่อศาสนาฮินดูที่แตกต่างไปจากศาสนาพราหมณ์
ได้แก่

- เชื่อเรื่องวิญญานเป็นอนันตะ คือเวียนว่ายตายเกิด
ไม่สิ้นสุดจนกว่าจะหลุดพ้น โมกษะ

- ให้คนที่เกิดในตระกูลพราหมณ์ กษัตริย์ ไวศยะ
ปฏิบัติตามหลักอาศรม 4 อย่างเคร่งครัด

- สันติสุขจะเกิดขึ้นได้ต้องมีพราหมณ์ คัมภีร์พระเวท
วรรณะ 4 ได้แก่ วรรณะพราหมณ์ วรรณะกษัตริย์ วรรณไวศยะ
(แพทย์) และวรรณะศูทร

นิกายในศาสนาฮินดู

1. นิกายพรหม นับถือพระพรหมเป็นเทพเจ้าสูงสุด
2. นิกายไวษณพ (ลัทธิอวตาร) นับถือพระวิษณุ
3. นิกายไศวะ นับถือพระศิวะ มีศิวลिंगค์เป็นสัญลักษณ์
4. นิกายศากติ นับถือเทพเจ้าที่เป็นสตรี

หลักธรรมของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู

1. หลักธรรม 10 ประการ

1. ชาติ คือ ความพอใจ
2. กษมา คือ ความอดทน
3. ทมะ คือ ความข่มใจ
4. อัศเตยะ คือ การไม่กระทำเยี่ยงโจร
5. เศาจะ คือ ความบริสุทธิ์
6. อินทริยนิครหะ คือ การสำรวมอินทริย์ (ร่างกาย)
7. ธี คือ ความรู้ (ปัญญา)
8. วิทยา คือ ความรู้ (ปรัชญา)
9. สัตยะ คือ ความซื่อสัตย์
10. อโกระ คือ ความไม่โกรธ

2. หลักอาศรม 4

1. พรหมจารี คือ เป็นวัยศึกษาเล่าเรียน
2. คฤหัสถ์ คือ เป็นวัยครองเรือน
3. วานปรสัถ์ คือ เป็นวัยออกไปอยู่ป่า
4. สันยาสี คือ เป็นวัยสุดท้ายของชีวิต ออกบวช

เป็นสันยาสี บำเพ็ญเพียรเพื่อความหลุดพ้น

3. หลักปรมาตมน์ และโมกษะ

1. หลักปรมาตมน์ มีความเชื่อว่า ปรมาตมน์ หมายถึง พลังธรรมชาติ เป็นอมตะ ไม่มีเบื้องต้นและสิ้นสุด ส่วนวิญญาณย่อยเรียกว่า อาตมน์ สามารถไปรวมกับปรมาตมน์ได้เมื่อบรรลุโมกษะ

2. หลักโมกษะ เป็นหลักปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากวัฏจักรแห่งชีวิต ด้วยการนำอาตมน์ของตนเข้าสู่ปรมาตมน์

4. หลักปรัชญาภควัตคีตา ได้แก่

1. กรรม โยคะ การทำความดีโดยไม่หวังผลตอบแทน
2. ชยान โยคะ การปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญา ความรู้แจ้ง
3. ภักติ โยคะ ความรัก ความภักดีอุทิศตนต่อพระเจ้า

เพื่อนำไปสู่การหลุดพ้น

5. หลักทรรศนะหก ได้แก่

1. สางขยะ ทรรศนะเกี่ยวกับชีวิต

2. โยคะ ทรรศนะเกี่ยวกับการปฏิบัติโดยสำรวมอินทรีย์

ทำจิตใจให้บริสุทธิ์

3. นยายะ ทรรศนะเกี่ยวกับความรู้

4. ไวเศยิกะ ทรรศนะเกี่ยวกับสิ่งที่มีอยู่จริงชั่วนิรันดร 9 อย่าง
คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ กาละเทศะ อาตมัน มนะ

5. มางสา ทรรศนะเกี่ยวกับปรัชญาน่าเชื่อถือ

6. เวทานตะ ทรรศนะเกี่ยวกับอุปนิษัต

(อุปนิษัต คือ คัมภีร์ในส่วนสุดท้ายของพระเวท

เป็นคัมภีร์ที่เป็นหลักปรัชญาลึกซึ้ง)

พิธีกรรมที่สำคัญของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู

1. พิธีศราทธ คือ พิธีทำบุญให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว
2. พิธีประจำบ้าน ได้แก่
  - พิธีอุปนัยน คือ พิธีเริ่มการศึกษา ถ้าเป็นหญิงยกเว้น
  - พิธีวิวาหะ คือ พิธีแต่งงาน
3. ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับวรรณะ คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ศูทร แต่ละวรรณะมีการดำเนินชีวิตที่ต่างกันจึงต้องปฏิบัติตามวรรณะของตน เช่น การแต่งงาน การแต่งกาย เป็นต้น
4. พิธีบูชาเทพเจ้า แต่ละวรรณะจะมีการปฏิบัติต่างกันในเทศกาลต่าง ๆ เช่น งานศิวะราตรี(พิธีลอยบาป) งานบูชาเจ้าแม่ลักษมี (เทวีแห่งสมบัติและความงาม) เป็นต้น

2. ศาสนาพุทธ

ศาสนาพุทธมีถิ่นกำเนิดในประเทศอินเดีย ประเภทอเทวนิยม (ไม่นับถือพระเจ้า) มีพระพุทธเจ้าเป็นศาสดา คัมภีร์ของศาสนาพุทธ คือ พระไตรปิฎก หมายถึงตำราที่บันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้า แบ่งออกเป็น 3 คัมภีร์ คือ

1. พระวินัยปิฎก ว่าด้วยศีลหรือวินัยของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา
2. พระสุตตันตปิฎก (พระสูตร) ว่าด้วยคำสอนของพระพุทธเจ้าและสาวก รวมทั้งชาดกต่าง ๆ
3. พระอภิธรรมปิฎก ว่าด้วยหลักธรรมล้วน ๆ

นิกายสำคัญของศาสนาพุทธ

1. นิกายเถรวาท หรือหินยาน

ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด ไม่มีการเปลี่ยนแปลงพระธรรมวินัย

ประเทศที่นับถือ ได้แก่ ไทย พม่า ศรีลังกา ลาว กัมพูชา

2. นิกายอักษริยวาท หรือมหายาน

ดัดแปลงพระธรรมวินัยได้ ประเทศที่นับถือ ได้แก่ จีน ทิเบต ญี่ปุ่น เวียดนาม เกาหลี

หลักคำสอนของศาสนาพุทธ

1. อริยสัจ 4 คือ ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ คือ

- ทุกข์ คือ ความไม่สบายกายไม่สบายใจ
- สมุทัย คือ เหตุของความเป็นทุกข์ ได้แก่ ตัณหา
- นิโรธ คือ ความดับทุกข์ หรือนิพพาน
- มรรค คือ ข้อปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความดับทุกข์

หมายถึง อริยมรรค 8 ประกอบด้วย

1. สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ
2. สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ
3. สัมมาวาจา คือ การเจรจาชอบ
4. สัมมากัมมันตะ คือ การกระทำชอบ
5. สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ
6. สัมมาวายามะ คือ ความ

พยายามชอบ

7. สัมมาสติ คือ การตั้งสติชอบ
8. สัมมาสมาธิ คือ การตั้งใจชอบ

อริยมรรค 8 เมื่อสรุปรวมแล้วเรียกว่า ไตรสิกขา อันได้แก่ ศีล

สมาธิ ปัญญา

2. ขั้น 5 หรือเบญจขั้น หมายถึง องค์ประกอบของชีวิตมนุษย์ คือ ส่วนที่เป็นร่างกาย และส่วนที่เป็นจิตใจ ได้แก่

1. รูปขั้นคือ ร่างกายและพฤติกรรมต่าง ๆ ประกอบด้วยธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ

2. วิญญาณขั้นคือ ความรู้ารมณ์ที่ผ่านมาจากตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

3. เวทนาขั้นคือ ความรู้สึก ซึ่งเป็นผลมาจากสุขเวทนา ความสุขทางกายและใจ , ทุกขเวทนา คือ ทุกข์ทางกายและใจ , อุเบกขาเวทนา คือ ความไม่ทุกข์ไม่สุขทางกายและใจ

4. สัญญาขั้นต้น คือ การกำหนดได้ 6 อย่างจากวิญญาณและเวทนา คือ
รูป รส กลิ่น เสียง

5. สังขารขั้นต้น คือ ความคิด แรงงูใจ สภาพที่ปรุงแต่งจิตใจให้คิดดี
คิดชั่ว เป็นผลมาจากวิญญาณและเวทนา

3. ไตรลักษณ์ หมายถึง ลักษณะทั่วไปของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงในโลก ได้แก่
1. อนิจจตา คือ ความไม่เที่ยง
  2. ทุกขตา คือ ความเป็นทุกข์
  3. อนัตตา คือ ความไม่ใช่ตัวตน

3. ศาสนาคริสต์

ศาสนาคริสต์กำเนิดในดินแดนปาเลสไตน์ หรือ
อิสราเอลในปัจจุบัน ศาสดาคือพระเยซู ซึ่งเป็น
บุตรของโยเซฟและมาเรีย เป็นศาสนาที่มีผู้นับถือมากที่สุด
วิวัฒนาการมาจากศาสนายูดาห์ จึงมีพระเจ้า

หรือที่เรียกว่า พระยะโฮวาห์

คัมภีร์ของศาสนาคริสต์ คือ คัมภีร์ไบเบิล ซึ่งแบ่ง
ออกเป็น 2 ส่วน คือ

- พระคัมภีร์เก่า มีสาระเกี่ยวกับพระเจ้าสร้างโลก
ซึ่งประกอบด้วย บทเพลง บทสวด และสุภาษิต

- พระคัมภีร์ใหม่ เป็นคัมภีร์ที่มีสาระเกี่ยวกับ
ประวัติและคำสอนของพระเยซู การเผยแผ่ศาสนาของ
สาวก จดหมายเหตุ และวิจารณ์ บั้นปลายชีวิตของมนุษยชาติ

นิกายที่สำคัญของศาสนาคริสต์

1. นิกายโรมันคาทอลิก เป็นนิกายที่นับถือและปฏิบัติตาม

คำสอนของพระเยซู มีพิธีกรรมที่เคร่งครัด มีสันตะปาปาเป็นผู้นำ
ศาสนาสูงสุด ประเทศที่นับถือ ได้แก่ ฝรั่งเศส อิตาลี เยอรมนี สเปน
โปรตุเกส ฟิลิปปินส์ ผู้ที่นับถือเรียกตนเองว่า คริสตัง

2. นิกายออร์ทอดอกซ์ เป็นนิกายที่แยกจากนิกาย

โรมันคาทอลิก ด้วยเหตุผลทางการเมืองและวัฒนธรรม ประเทศ
ที่นับถือ ได้แก่ กรีซ โรมานีเย บัลแกเรีย สหภาพโซเวียต และ
ประเทศในยุโรปตะวันออกบางประเทศ

3. นิกายโปรเตสแตนต์ เป็นนิกายที่แยกมาจากนิกาย

โรมันคาทอลิก ผู้ก่อตั้งคือ มาติน ลูเธอร์

พิธีกรรมที่สำคัญคือ ศีลล้างบาป และศีลมหาสนิท

ผู้ที่นับถือนิกายนี้เรียกว่า คริสเตียน

หลักคำสอนของศาสนาคริสต์

1. หลักคำสอน เรื่องตรีเอกานุภาพ คือ การนับถือพระเจ้าองค์เดียว แบ่งเป็น 3 ภาค คือ

- พระบิดา หมายถึง พระเจ้า
- พระบุตร หมายถึง พระเยซู
- พระจิต หมายถึง วิญญาณบริสุทธิ์ในจิตใจของชาว

คริสต์ที่มีศรัทธา

2. หลักคำสอนเรื่องความรัก ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาที่ได้
ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งความรัก สอนให้รักพระเจ้า รักเพื่อนมนุษย์
เหมือนรักตัวเอง

3. คำสอนเรื่องบัญญัติ 10 ประการ ได้แก่

1. จงนับถือพระเจ้าองค์เดียว คือ พระยะโฮวาห์
2. อย่าออกนามพระเจ้าโดยไม่สมเหตุ
3. ถือวันพระเจ้าเป็นวันศักดิ์สิทธิ์
4. จงนับถือบิดามารดา
5. อย่าฆ่าคน

6. อย่าผิดประเวณี
7. อย่าลักทรัพย์
8. อย่าใส่ความนินทาว่าร้ายผู้อื่น
9. อย่าคิดมิชอบ
10. อย่าโลภในสิ่งของผู้อื่น

4. อาณาจักรพระเจ้า หมายถึง อาณาจักรแห่งจิตใจที่มีพระเจ้าเป็น
เป้าหมาย

พิธีกรรมที่สำคัญของคริสต์ศาสนา

1. พิธีศีลจุ่ม กระทำแก่ทารกเมื่อเริ่มเข้าเป็นคริสต์ศาสนิกชน โดยใช้ น้ำศักดิ์สิทธิ์เทลงบนศีรษะเพื่อล้างบาป
2. พิธีศีลล้างบาป เป็นการยืนยันว่าตนยอมรับนับถือศาสนาคริสต์จริง
3. พิธีศีลมหาสนิท เป็นการรับประทานขนมปังและดื่มเหล้าองุ่นเพื่อระลึกถึงพระเจ้าที่ทรงสละพระวรกายเพื่อมนุษย์จะได้หลุดพ้นจากบาป

4. พิธีศีลสมรส กระทำแก่คู่บ่าวสาวก่อนการจดทะเบียนสมรส
5. พิธีสารภาพบาป ต้องไปกระทำต่อหน้าบาทหลวงเพื่อสารภาพบาป
6. พิธีเจิมครั้งสุดท้าย กระทำแก่ผู้ป่วย
7. พิธีเข้าบวช เป็นการบวชบุคคลเป็นบาทหลวงในคริสต์ศาสนา

4. ศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามกำเนิดที่นครมักกะห์ ประเทศ
ซาอุดีอาระเบีย นับถือพระเจ้าองค์เดียว คือ พระอัลเลาะห์ ศาสดา
ของศาสนา คือ พระนบีมุฮัมมัด ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามเรียกตนเอง
ว่า มุสลิม

คัมภีร์ของศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามมีคัมภีร์อัลกุรอานเป็นคัมภีร์ที่พระเจ้า
ประทานให้แก่มนุษย์

นิกายที่สำคัญของศาสนาอิสลาม

1. นิกายซุนนี จะปฏิบัติเคร่งครัดในคัมภีร์อัลกุรอานและคำสอนของศาสดาที่สุด ใช้หมวกสีขาวเป็นเครื่องหมาย
2. นิกายชีอะห์ ยกย่องอาลี ใช้หมวกสีแดงเป็นเครื่องหมาย
3. นิกายวาฮะบีห์ นับถือพระอัลเลาะห์เพียงองค์เดียว ไม่มีพิธีกรรมใด ๆ นอกเหนือจากพระคัมภีร์

หลักคำสอนของศาสนาอิสลาม

1. หลักศรัทธา 6 ประการ

1. ศรัทธาในพระอัลเลาะห์เพียงองค์เดียว
2. ศรัทธาในบรรดามลาอิกะห์ คือ เทวทูต
3. ศรัทธาในพระคัมภีร์
4. ศรัทธาในบรรดาศาสนทูต
5. ศรัทธาในวันพิพากษา
6. ศรัทธาในกฎกำหนดสภาพการณ์

2. หลักปฏิบัติ 5 ประการ

1. การปฏิญาณตน ยอมรับว่าพระอัลเลาะห์เป็นพระเจ้าองค์เดียว
2. การละหมาด หรือ นมาซ วันละ 5 ครั้ง
3. การถือศีลอด หรือ อัสศิยาม หมายถึง การละหรีองดเว้น

บริโภคอาหาร

4. การบริจาคซะกาต หมายถึง การบริจาคทานหรือบริจาคทรัพย์
ที่ได้มาด้วยความสุจริตแก่ผู้สมควรรับซะกาต
5. การประกอบพิธีฮัจญ์ ณ วิหารกะบะหฺ ที่เมืองเมกกะ

ประเทศซาอุดีอาระเบีย

ความสอดคล้องของหลักคำสอนทั้ง 4 ศาสนา ได้แก่

1. การทำความดี ละเว้นความชั่ว
2. การแสดงความรักความเมตตา และเสียสละ
3. การเสียสละเพื่อเพื่อนมนุษย์
4. การพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น ขยันหมั่นเพียร
5. สอนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่เบียดเบียนกัน

.....

จุดมุ่งหมายของศาสนา

เป้าหมายของพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนา อเทวนิยม เชื่อในศักยภาพของมนุษย์ว่า

ทุกคนสามารถพัฒนาจิตใจ ไปสู่มนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ด้วยความเพียรของตน

กล่าวคือ พระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์บันดาลชีวิตของตนเองด้วย....

ผลแห่งการกระทำของตนเอง เพื่อนำตนเองออกจากกองทุกข์มี....

เป้าหมายเพื่อให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงในโลกด้วยวิธีการ

"สร้างปัญญา" ในการอยู่กับทุกข์อย่างรู้เท่าทันความเป็นจริงวัตถุประสงค์

สูงสุดของศาสนา คือ "การหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง" เช่นเดียวกับ

พระศาสดาทรง หลุดพ้น ได้ด้วย กำลังสติปัญญาและความเพียรของ...

พระองค์เอง ในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นมนุษย์ มิใช่เทพเจ้าหรือทูตของ

พระเจ้าองค์ใด

เป้าหมายสูงสุดของศาสนาคริสต์

เป้าหมายสูงสุดคือการรอดพ้นจากบาปและกลับไปมีชีวิตนิรันดร์
ในอาณาจักรของพระเจ้า แต่การที่จะไปสู่เป้าหมายนั้น มนุษย์จะต้องมี
ศรัทธาและปฏิบัติตามหลักคำสอนที่พระเจ้าทรงประกาศผ่านพระเยซู
ให้มนุษย์ “สร้างความดี ละเว้นบาปหรือความชั่ว” การสร้างความดี
ของชาวคริสต์ เพื่อปฏิบัติตามคำสอนเรื่องการรักเพื่อนมนุษย์ จึง
เป็นไปในรูปแบบของการสร้างสาธารณประโยชน์ที่ก่อให้เกิดความสุข
แก่สังคมส่วนรวม

เช่น จัดตั้ง โรงเรียน มหาวิทยาลัย โรงพยาบาล และด้านสังคม
สงเคราะห์ ฯลฯ อย่างไรก็ตามการบำเพ็ญประโยชน์เหล่านี้ มา
จากหลักคำสอนที่สำคัญอันเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของ
ชาวคริสต์ คือ

"รักพระเจ้าสุดจิตสุดใจ และจงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตัวเอง" ซึ่งเป็นคำสอนที่แสดงออกถึงอนุภาพแห่งความรักความเมตตาในศาสนาคริสต์ ความรักในศาสนาคริสต์มาจากพื้นฐานของบัญญัติ ๑๐ ประการ (Ten Commandments) ในพระคัมภีร์เก่าที่ทรงบัญญัติผ่านโมเสส ดังนี้

บัญญัติ ๑๐ ประการ

- ๑) อย่ามีพระเจ้าอื่นใดนอกจากเรา
- ๒) อย่าออกพระนามพระเจ้าอย่างไม่สมควร
- ๓) จงระลึกถึงวันสะบาโตถือเป็นวันบริสุทธิ์
- ๔) จงให้เกียรติแก่บิดามารดาของเจ้าเพื่ออายุ
เจ้าจะได้ยืนนาน
- ๕) อย่าฆ่าคน

๖) อย่างล่วงประเวณีผิวเมียเขา

๗) อย่าลักทรัพย์

๘) อย่าเป็นพยานเท็จ

๙) อย่าโลภสิ่งครวเรือนของเพื่อนบ้าน

๑๐) อย่าโลภภรรยาของเพื่อนบ้าน

เป้าหมายสูงสุดของศาสนาอิสลาม

เป้าหมายชีวิตในอิสลาม ศาสนาอิสลามกำหนดเป้าหมายชีวิต
ที่พระเจ้า โดยการเชื่อฟังพระเจ้า และปฏิบัติตามคัมภีร์อัลกุรอาน
อย่างเคร่งครัด

พระเจ้า คือ สิ่งที่สำคัญที่สุด ทุกคนต้องศรัทธาเคารพยำเกรงในพระเจ้า
เพราะพระเจ้ามีอำนาจเหนือทุกสิ่ง หากมนุษย์ต้องปฏิบัติตาม
หลักศรัทธา 6 ประการ และหลักปฏิบัติ 5 ประการ
เป้าหมายสูงสุดของศาสนาอิสลาม คือ สันติภาพของมนุษยชาติ

เป้าหมายชีวิตในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

การมีชีวิตอยู่ด้วยศรัทธา ความดี และความรู้ในธรรมชาติ

อันแท้จริงของตนว่า เป็นหนึ่งกับปรมาตมัน หรือวิญญาณสากล

เมื่อตายลงวิญญาณอมตะอันบริสุทธิ์จะเข้าร่วมเป็นหนึ่งกับปรมาตมัน

พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดและความทุกข์ทั้งปวงและการบรรลุโมกษะ

.....

การเผยแผ่ศาสนา

การเผยแผ่ศาสนา คือ การทำให้ผู้อื่นรู้และเข้าใจหลักคำสอนของศาสนา ให้ถูกต้อง ให้รู้จักประวัติความเป็นมาของศาสนา ให้เห็นการประกอบพิธีกรรมต่างๆของศาสนา เมื่อรู้และเห็นแล้วใครมีศรัทธาจะนับถือหรือไม่ นั่นเป็นสิทธิของแต่ละคน ในที่นี้เราจะพูดถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ชาวพุทธด้วยกัน เพราะชาวพุทธบางคนเป็นชาวพุทธแต่ชื่อ

ผู้ที่เผยแผ่ศาสนาได้นั้น ก่อนอื่นตัวเองต้องเป็นศาสนิกชนที่ดี รู้และเข้าใจหลักธรรมและสามารถปฏิบัติตามหลักธรรมได้ถูกต้องอีกด้วย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ชาวพุทธด้วยกันมีดังนี้

- 1) ถ้าเห็นเขาไม่เข้าใจหลักธรรม ก็อธิบายให้ฟังตามที่เรารู้
หรือแนะนำหนังสือดีๆ ให้เขาอ่าน
- 2) เห็นเพื่อนประพฤติผิดมิชอบ เราก็ควรชี้แนะให้เห็นคุณและ
โทษว่าไม่ดีอย่างไร ช่วย使他หลีกเลี่ยงสิ่งเหล่านี้
- 3) แนะนำชาวพุทธที่น่านับถือ ให้คนที่ เป็นชาวพุทธแต่เชื่อ ได้รู้จักเพื่อ
ว่าเขาเห็นว่าการเป็นคนดีนั้นทำได้ไม่ยาก และทำให้ชีวิต
ประสบความสำเร็จด้วย
- 4) ชวนเพื่อนเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนาบ้าง

.....

จบการนำเสนอ